

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SAHNE SANATLARI ANASANAT DALI
PERFORMANS TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE'DE
PROTEST MÜZİĞİN 68 KUŞAĞI GENÇLİK HAREKETLERİ SÜRECİNDE
İNCELENMESİ

HAZIRLAYAN

MELEK NUR BAKKALCI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. GÜLÜM ÖTENEL

ANKARA - 2023

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 04 / 07 / 2023

Öğrencinin Adı, Soyadı: Melek Nur Bakkalcı

Öğrencinin Numarası: 22010075

Anabilim Dalı: Sahne Sanatları Anasanat Dalı

Programı: Performans Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Prof. Ayşe Gülüm ÖTENEL

Tez Başlığı: Türkiye’de Protest Müziğin 68 Kuşağı Gençlik Hareketleri Sürecinde
İncelenmesi

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 97 sayfalık kısmına ilişkin, 04 /07 /2023 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 7’dir. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih: 04 / 07 / 2023

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:

Prof. Ayşe Gülüm ÖTENEL

TEŞEKKÜR

Tez çalışma sürecimin en başından itibaren, benden hiçbir desteğini esirgemeyen, her zaman yanımda olan tez danışmanım Prof. Dr. Gülüm ÖTENEL'e, her zaman beni destekleyen sevgili eşime ve manevi desteklerini hep hissettiren aileme çok teşekkür eder, sonsuz sevgi ve saygılarımı sunmaktan onur duyarım.

ÖZET

Melek Nur Bakkalcı, Protest Müziğin 68 Kuşağı Gençlik Hareketleri Sürecinde İncelenmesi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sahne Sanatları Anasanat Dalı, Performans Tezli Yüksek Lisans Programı, 2023

Tüm dünyayı kasıp kavuran, 1960lı yılların başlarında başlayıp 1970li yılların ortalarına kadar devam eden gençlik hareketleri en yoğun dönemini 1968 yılında yaşamıştır. İşçilerin ve öğrencilerin başlattığı bu hareketler dünyada ciddi bir siyasi ve toplumsal gerginlik başlatmış ve adeta bir dalga gibi neredeyse tüm dünya ülkelerine yayılmıştır. Amerika'dan İngiltere'ye, Çin'den Senegal'e, İsrail'den Çekoslovakya'ya kadar birçok ülkeyi etkisi altına alan bu durum ülkemizde de büyük ayaklanmalara neden olmuştur. Başlarda öğrenci haklarını savunan; daha kaliteli ve eşit bir eğitim hakkı isteyen, ülkenin dört bir yanında eşit yaşam koşulları talebi için alevlenen bu hareketler daha sonra kitleleri de peşine ekleyip siyasi ve toplumsal hareketlere dönüşerek ülkemizde ciddi olayların yaşanmasına neden olmuştur. Devrimci yapısıyla tüm dünya gençliğini etkisi altına alan bu olaylar süreci, özellikle de 1968 yılı, dünyayı sarsan yıl olarak kayıtlarda yerini almıştır. Değişen dünyada kendi hak ve özgürlüklerini savunmak için, daha adaletli ve eşit bir yaşam arzusuyla çıkılan bu yol daha sonra sağ-sol, güçlü-güçsüz, eğitilmiş-cahil, zengin-fakir zıtlıklarından da payını almıştır. Ülkemizde emperyalist karşıtı gençlerin başlattığı bu haklı direniş her ne kadar istenilen sonuca varılamasa da, günümüze kadar gelen izler ve yaralar bırakmıştır. Bu süreçte hem dünyada hem Türkiye'de seslerini duyurmak isteyen gençler farklı müzik türlerinin doğmasına olanak sağlamıştır. Yaşanan olaylar sonrası müziğe yeni bir yön verilmiştir. Ülkemizde bu tür, geleneksel halk ezgilerimiz ve batı müziği ezgileri harmanlanarak ortaya çıkmıştır. Bu müzik türünde isyan, başkaldırı, emek, hak ve özgürlük temaları yoğun bir biçimde işlenmiştir. Antiemperyalist ve daha çok sol ideolojisine sahip kimseler, dile getirmek istedikleri her türlü konuyu bu müzikle kitlelere aktarmıştır. Geleneksel müziğimize sadık kalarak yaratılan bu müzik türüne Protest/Muhalif/Özgün müzik adı verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Protest Müzik, Muhalif Müzik, 68 Kuşağı, Gençlik Hareketleri, Anadolu Rock

ABSTRACT

Melek Nur Bakkalcı, Examining Protest Music in the Process of 68 Generation Youth Movements, Başkent University, Institute of Social Sciences, Performing Arts Mater's Program with Thesis, 2023

The youth movements, which swept through the world, started in the early 1960s and continued until the mid-1970s, experienced their most intense period in 1968. These movements, initiated by workers and students, started serious political and social tension spreading to almost all countries of the world like a wave. This situation, which affected many countries; from America to England, China to Senegal, and Israel to Czechoslovakia, caused great uprisings in our country. These movements, advocating for student rights at the beginning, wanted improved and equal education. The demand for equal living conditions all over the country, later followed the masses and turned into political and social movements, causing serious incidents in our country. This process of events, which affected the youth of the world with its revolutionary structure, took its place in the records as the year that shook the globe, especially in 1968. In order to defend their rights and freedoms in the changing world, this path, which was started with the desire for a more just and equal life, later got its share from the contrasts of right-left, strong-weak, educated-ignorant, and rich-poor. Although this rightful resistance, initiated by the anti-imperialist youth in our country could not reach the desired result, it has left traces and scars that have survived to the present day. In this process, young people who want to make their voices heard both in the world and in Turkey have enabled the emergence of different music genres. After these events, a new direction was given to music. This genre, which will be born in the country, has emerged by blending our traditional folk melodies, where the themes of rebellion, labor, rights, and freedom are intensely handled. Anti-imperialist and mostly leftist ideologies conveyed all kinds of issues they wanted to express to the masses with this music. This type of music, which was created by staying true to our traditional music, was called Protest/Opposition/Original music.

Keywords: Protest Music, Opposite Music, 68 Generation, Youth Movements, Anatolian Rock

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
RESİMLER LİSTESİ	viii
1. GİRİŞ.....	1
2.DÜNYA’DA 68 KUŞAĞI.....	3
2.1. 1968 Yılı	6
3. TÜRKİYE’DE 68 KUŞAĞININ ORTAYA ÇIKIŞI	14
3.1. 6. Filo Olayı (17 Temmuz 1968).....	16
3.2. Büyükelçi Kommer Olayı (6 Ocak 1969)	18
3.3. Kanlı Pazar Olayı (10 Şubat 1969)	19
4.TÜRKİYE’DE 68 KUŞAĞI POPÜLER MÜZİK TÜRLERİ	22
4.1. Türkiye de Politik Ortamın Etkilerini Taşıyan 68 kuşağı Popüler Müzik Türleri.....	23
4.2 Anadolu Temelli Rock, Pop Müzik ve Arabesk Türünün Gelişimi	24
5. PROTEST/MUHALİF/ÖZGÜN MÜZİK	33
5.1. Protest Müziğin Dünyada Gelişim Süreci	34
5.2. Dünyada Protest Müzik Öncüleri	34
5.3. Protest/Muhalif/Özgün Müzikte Geçen Söz Örnekleri	38
5.4. Halk Ozanlarının Şiirlerini Besteleyen Özgün Ve Protest Müzik Şarkıcıları ve Gruplar	44
5.4.1. Edip Akbayram (1950-)	45
5.4.2. Cem Karaca (1945-2004)	51
5.4.3. Selda Bağcan (1948-....).....	55

5.4.4. Ersen ve Dadaşlar (1969-....)	63
5.4.5. Fikret Kızılok (1946-2001)	69
5.4.6. Grup Kızılırmak (1990-....)	73
5.4.7. Grup Yorum (1985-....)	78
5.4.8. Ahmet Kaya (1957-2000)	83
5.4.9. Zülfü Livaneli (1946-....)	88
5.4.10. Moğollar (1967-1992)	90
6. SONUÇ	95
KAYNAKLAR	96

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 4.1. ‘Dağlar Bizimdir’ Dadaloğlu türküsü Cem Karaca.....	27
Tablo 4.2. ‘Anayasso’ Şemsi Belli	29
Tablo 4.3. ‘ Benim Hayatım’ İbrahim Tatlıses.....	32
Tablo 5.1. ‘Birlik Destanı’ Aşık Veysel Şatıroğlu	36
Tablo 5.2. ‘Kerbela Destanı’ Hasan Kaplani.....	39
Tablo 5.3. ‘Tamirci Çırağı’ Cem Karaca.....	41
Tablo 5.4. ‘Amerika Katil’ Aşık Mahsuni.....	42
Tablo 5.5. ‘Ceviz ağacı’ Nazım Hikmet.....	43
Tablo 5.6. Merdo	46
Tablo 5.7. Kükredi Çimenler.....	47
Tablo 5.8. Bu Mezarda Bir Garip Var	48
Tablo 5.9. Kendim ettim Kendim Buldum	49
Tablo 5.10. Boşu Boşuna.....	50
Tablo 5.11. Uzun İnce Bir Yoldayım	52
Tablo 5.12. Üryan Geldim, Üryan Giderim.....	53
Tablo 5.13. Dönene Dönsün.....	54
Tablo 5.14. Dedim Dedi	55
Tablo 5.15. Çeşm-i Siyahım.....	57
Tablo 5.16. Kul Olayım Kalem Tutan Ellere	58
Tablo 5.17. Kısas Semahı (Eser dört bölümden oluşmakta. Burada verilen örnekte ilk ve son bölümler bulunmaktadır.).....	59
Tablo 5.18. Yürüyorum Dikenlerin Üstünde.....	60
Tablo 5.19. Dumanlı Dumanlı Oy Bizim Eller:	61
Tablo 5.20. Yuh Yuh.....	62
Tablo 5.21. Dostlar Beni Hatırlasın.....	64

Tablo 5.22. Beni Hor Görme Kardeşim	65
Tablo 5.23. Bir Ayrılık Bir Yoksulluk Bir Ölüm	66
Tablo 5.24. Gafil Gezme Şaşkın.....	67
Tablo 5.25. Sal Allah'ım Sal Sılama Varayım	68
Tablo 5.26. Yeter Gayrı Yumma Gözün Kör Gibi (Kambur Felek Sanki Beni Kayırdı) ...	70
Tablo 5.27. Güzel Ne Güzel Olmuşsun.....	71
Tablo 5.28. Nerde Görsem Yan Yan Kaçar.....	72
Tablo 5.29. Nasıl Yar Diyeyim	74
Tablo 5.30. Geldi Geçti Ömrüm Benim	75
Tablo 5.31. Bir Gün (Hasan Kaplanı).....	76
Tablo 5.32. Çıktım Yücesine Seyran Eyledim	77
Tablo 5.33. Mert Dayanır Namert Kaçar.....	79
Tablo 5.34. Uyur İdik Uyardılar.....	80
Tablo 5.35. Kızıldere.....	81
Tablo 5.36. Ötme Bülbül	82
Tablo 5.37. Açılın Kapılar Şah'a Gidelim.....	84
Tablo 5.38. Gine Dertli Dertli, Turnalar Semahı.....	85
Tablo 5.39. Gül Yüzlüm Gül Destim	86
Tablo 5.40. Ben Beni.....	87
Tablo 5.41. Dönen Dönsün Ben Dönmezem.....	89
Tablo 5.42. Altın Kafes İdi Benim Durağım	91
Tablo 5.43. Nem Kaldı	92
Tablo 5.44. Ah Yalan Dünya.....	93
Tablo 5.45. Katip Arzuhalim Yaz Yare Böyle.....	94

RESİMLER LİSTESİ

	Sayfa
Resim 2.1. Hippiler.....	4
Resim 2.2. Vietnam Savaş Karşıtı Gençler	7
Resim 2.3. Amerika’da gerçekleşen oturma eylemi (sit-in) 1968.....	8
Resim 2.4. Columbia ‘da Gerçekleşen Oturma Eylemi, New York Times.....	9
Resim 2.5. Prag Baharı	11
Resim 2.6. Çin Devlet Başkanı Mao Zedung	11
Resim 2.7. Eski Küba Devlet Başkanı Fidel Castro	12
Resim 2.8. Ernesto Che Guevara ve Fidel Castro	13
Resim 3.1. 28-29 Nisan 1968 Mitingi	15
Resim 3.2. 10 Haziran DTCF	16
Resim 3.3. 17 Temmuz 1968 6. Filo Protestosu.....	16
Resim 3.4. Yusuf Arslan, Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan	17
Resim 3.5. Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan, Hüseyin İnan	17
Resim 3.6. Büyükelçi Kommer’ in ÖDTÜ de ateşe verilen aracı	18
Resim 3.7. Kanlı Pazar Olayı	19
Resim 5.1. Edip Akbayram	45
Resim 5.2. Cem Karaca	51
Resim 5.3. Selda Bağcan	56
Resim 5.4. Ersen ve Dadaşlar.....	63
Resim 5.5. Fikret Kızılok	69
Resim 5.6. Grup Kızılırmak	73
Resim 5.7. Grup Yorum	78
Resim 5.8. Ahmet Kaya.....	83
Resim 5.9. Zülfü Livaneli.....	88

Resim 5.10. Moğollar	90
----------------------------	----

1. GİRİŞ

Dünya genelinde hızlı ve etkili bir dalgalanmayla yayılım gösteren 68 kuşağı gençlik hareketleri, ülkelerde köklü değişimlere neden olmuştur. Hemen her ülkede yayılım gösteren bu dalgalanma, bazı ülkelerde çok kısa sürede hükümetlerce bastırılmıştır. Diğer bazı ülkelerde ise uzun süren olaylar zincirinin başlamasına sebep olmakla beraber sosyo-politik, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda değişim yaşanmasına yol açmıştır.

60'lı yılların unutulmaz ve sarsıcı olmasının nedeni aynı döneme denk gelen olaylar zincirleridir. Aya çıkılması, Martin Luther' in öldürülmesi, Vietnam Savaşı vb. Yaşanan her olay gençler arasında değişim rüzgarlarını estirmeye başlamış, yeni oluşumlar içerisine girmelerine zemin hazırlamıştır. Dünya çalkalana dursun, Türkiye'de de var olan iktidar rejimine karşı bir değişim isteği ortaya çıkmıştır.

Başlarda öğrenci hakları, daha iyi eğitim, burs ve harçlarla ilgili sorunlar, yemekhane sorunları, üniversite yönetiminde söz hakkı sahibi olma isteği, doğudan batıya tüm eğitim sistemindeki eşitsizliği ortadan kaldırma gibi fikirlerle başlayan mücadeleler daha sonra ideoloji savaşlarına dönüşmüş, yıllarca sürece izleri de beraberinde getirmiştir.

Türkiye'de hemen her üniversitede ciddi kaotik ortamlar oluşmuş, gençler hem birbiri ile hem de kolluk kuvvetleriyle mücadele içinde olmuşlardır. Verilen mücadeleler beraberinde kayıpları getirmiş, istenilen sonuçlara ulaşılamasa da yıllarca sürece olan ideolojik fikirlerin kökleri oluşmaya başlamıştır.

Yaşanan her dönemde söyleyecek sözleri bulunan gençler, çareyi birebir mücadeleden çok yine evrensel ve herkesin dili olan müzikte bulmuştur. Dünya'da ve Türkiye'de, söyleyecek sözleri olan gençler, kitlelere ulaşmak, toplumsal farkındalık oluşturmak ve mevcut düzeni eleştirmek amacıyla yeni bir türün doğmasına sebep olmuştur. Dünya'da batı esintisi etkisinde, ülkemizde ise geleneksel halk ezgilerimiz ve ozanlık geleneğimizin harmanlanmasıyla oluşturulan bu yeni müzik türüne 'Protest Müzik' adı verilmiştir. Adından anlaşıldığı üzere protest müzik içerdiği toplumsal, kültürel, siyasal kaygılar nedeniyle yıllar içerisinde birçok şarkıcı ve grupların yeni müzik türü olmuştur.

Çalışmanın devamında hem dünyada hem de ülkemizde müziğe yön veren olaylar ve bu doğrultuda yeni doğan türler incelenecektir.

Araştırmanın Problemi:

Türkiye’de 68 kuşağı gençlik hareketlerinin, sosyo-politik ve sosyo-kültürel olarak nasıl geliştiği ve protest müziğe nasıl yansıdığı konuları ele alınmıştır.

Alt Problemler:

1. Dünya’da 68 kuşağında neler yaşandı?
2. Türkiye’de 68 hareketleri ile gelişen öğrenci olayları nelerdir?
3. Gençlik hareketleri Türkiye’deki protest müziğe nasıl yön vermiştir?
4. Türkiye’de protest/muhalif/özgün müziğe yön veren ve o kuşağı peşinden sürükleyen şarkıcılar kimlerdir?

Araştırmanın Amacı:

68 hareketi olarak adlandırılan yaklaşık 20 yıllık süreçte etkileri devam eden, sosyo-politik olayların Dünya’da ve Türkiye’de müziğe, şarkıcılara, bestelere, bestecilere ve sözlere etkileri bu araştırmanın amacıdır.

Araştırmanın Önemi:

Dünya tarihinde, yaşanan her türlü olayın müzik gelişimine ve evrimine nasıl etki ettiği, bu etkinin dönem şartlarına uygun olarak müziğe nasıl yansıdığı, bu araştırma açısından önem teşkil etmektedir.

Varsayımlar:

Literatür taramasında edinilen kaynaklardaki argümanların doğru olduğu varsayılmıştır.

Sınırlıklar:

Dünyadaki 68 olayları sürecinde doğan protest türün Türkiye’deki protest/özgün/muhalif müziğe etkileri ve bu türe yön veren şarkıcılar ile sınırlıdır.

Araştırma Modeli:

Bu çalışmada nitel betimlemeli araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırma için gerekli literatür taraması yapılmıştır.

2.DÜNYA'DA 68 KUŞAĞI

Dünya'da ve sonrasında Türkiye'de 1960'lı yıllardan itibaren büyük değişimler yaşanmıştır. Dünya ülkelerinde başlayıp hızla tansiyonu yükselen bu değişimler sosyolojik, ideolojik, politik ve sanatsal anlamda her şeye yeniden yön vermiştir. Dünyadaki diğer ülkelere de yön veren büyük devletler dahi bu değişimlere kayıtsız kalamamış, onlar da yaşanan olaylardan büyük ölçüde etkilenmişlerdir. Bu oluşan değişimle gelen büyük akım ülkelerin ekonomik, sosyolojik ve ideolojik bakımdan büyük ölçüde etkilenmelerine neden olmuştur. ABD bu akımın yayılmasını engellemeye çalışsa da Rusya, Çekoslovakya, Almanya gibi Doğu Bloğu ülkelerinden dalga halinde yayılan bu akımın diğer ülkelere yayılmasına engel olamamıştır. Amerika bu akımı durdurmaya engellemeye çalışırken, kendi içinde de bu akıma dahil olmak isteyenlere engel olamamış ve bu sebeple kendi içinde de iç karışıklıkların çıkmasına neden olmuştur. Bütün dünyada yaşanan bu kutuplaşma büyük fikir ayrılıklarına ve ciddi bir başkaldırıya neden olmuştur. Dünya büyük bir kaosun içine girmeye başlamıştır. 60'lı yıllarda yaşanan önemli ve büyük olayları sıralamak gerekirse;

60'lı yıllar tüm insanlık için unutulmaz yıllardır. Vietnam Muharebesi, Ay'a yolculuk, Martin Luther King'in ve R. Kennedy suikasti, 'Prag Baharı' olarak adlandırılan olaylarda Sovyet tanklarının Prag'a yürümesi hepsi aynı yılda gerçekleşmişti. Dünyanın her yerinden milyonlarca genç ayaklanmış, sokaklara dökülmüş, isyanlar başlamış ve sokaklar şiddet görüntülerine şahitlik etmişlerdi. Üniversiteli gençler daha iyi eğitim talepleriyle okullarda boykotlar gerçekleştirmiş, artık öğrenciler de politize olmuşlardı. İşte tüm bu meydana gelen olaylar sebebiyle 1968 yılı 'başkaldırı ya da isyan yılı' olarak tarihe adını yazdırmıştır (Birand, 2000: 160).

Kılınç'a göre ise; New York, Japonya, İspanya, İngiltere, İtalya, Çekoslovakya, Almanya ve Fransa'da başlayan olaylar Vietnam savaşı sonrasında ve aynı zamanda olmuştur. Almanya, Fransa ve ABD de öğrenci hareketleri en hararetli dönemini yaşamıştır. Olayların şiddetinin büyük olmasının sebebi; Vietnam savaşı, ırkçılık ve bütün bunların karşısında duran 'Konuşma özgürlüğü hareketi' olmuştur (Kılınç, 2008: 16-17).

60'lı yıllarda gerçekleşen Vietnam savaşı, bu savaşa karşı olanlar ve olmayanlar olarak halkı ikiye bölmüş ve bu bölünme sonucu ABD gençleri arasında bir alt kültür oluşmuştur. Bu kültürü barış yanlısı, sol görüşlü, savaş karşıtı, birlik ve beraberliğin gücüne

inanan gençler oluşturmaktaydı. İşte bu kültüre ‘Hippy, Çiçek çocuklar veya Woodstock kültürü’ denmekteydi. Kaostan uzak, hayatlarını güzellik ve birlik içinde, barış ve coşku içinde geçirmek isteyen hippilik kültürü hızla yayılmaya başlamıştı. 1962 yılında başlayan Hippy kültürü, 1966 yılında tanınmış ve yaygınlaşmıştır. Sonsuz özgürlüğün ve yeniliğin savunucu önderleri olmuşlardır.

Amerika ve Avrupa’da yayılan bu kültür her yerde ve her koşulda ‘Savaşma, Seviş, Barış ve Aşk’ sloganlarıyla kitlelerini genişletiyordu. Antiemperyalist tutumları, özgürlükçü ruhları, hayatı daha günlük ve neşe içinde yaşamaları, giyim ve kuşam tarzlarıyla yöneticileri epey zorluyordu.

Resim 2.1. Hippiler

60’lı yıllarda hızla yayılan ve Amerika ve ©¹Avrupa’da çoğu genci etkisi altına alan, ‘savaşma seviş’, ‘barış ve aşk’ sloganlarının atıldığı ‘hippy’ akımı felsefi olarak pozitif bir bakış açısına sahipti. Politik söylemleri fazla yoktu çünkü politika onlar için negatif bir ogeydi.

Bazı kaynaklarda ‘Hippy’ kelime anlamı olarak baktığımızda, İngilizlerin kullandığı bir sevinç ünlemi olan ‘Yippie’ den geldiğini görmekteyiz. Ayrıca bu alt kültür olan Hippy kültüründe cinsiyet ayrımı da yoktu ve bu da gençlerin kimliklerini özgürce yaşama olanağı sunuyordu (Yurga, 2002: 70).

Öğrenci hareketleri giderek artmaya başlıyordu. Vietnam savaşı, ırk ayrımı, kadın haklarının yetersizliği 68 kuşağı gençlerini başkaldırıya sürükleyen önemli nedenlerdendir. Savaşa katılmak istemeyen birçok üniversite genci ülkeden kaçmaya çalışıyordu. Zaten çoğunlukla siyahileri gönderiyorlardı savaşa. Amerika’da olaylar şiddetleniyor ve isyanlar çıkıyordu (Kılınç,2008: 17)

Çalışmanın başında da bahsedildiği gibi, dünyayı sarsan olayları tekrar sıralayacak olursak; 1965 yılının şubatında, Malcolm X , ‘İslam Ümmeti (Nation of Islam) hareketinden ayrıldıktan sonra hareketin üç üyesi tarafından katledilmiştir. 1966 yılında Havana’da 3. Dünya konferansında, 82 ülke ve sol muhalafet katılımlarıyla, yüzde 20 oy kabulü ile silahlanmanın tek yol olduğu karara bağlanmıştır. 1967 yılının ekim ayında Vietnam savaşına karşı 200 milyondan fazla insan Washington’da sokaklara dökülerek eylem yapar. 1968 yılına gelindiğinde ise insan hakları savunucusu, 64 yılında Nobel barış ödülünü alan, şiddet karşıtı Martin Luther King uğradığı suikast sonucu hayatını kaybeder (Kızık, 2008: 15)

Dünya bir yandan çalkalanmaya devam ederken öte yandan Amerika dünya pazarına yelken açmış sermayesine yenilerini ekliyordu. Bu gelişim toplumdaki sınıf farklılıklarını, yaşam koşullarının eşitsizliğini daha da büyüterek gözler önüne seriyordu. Aradaki bu uçurum en çok gençleri etkiliyor ve gitgide büyüyen sorunlara artık kayıtsız kalamayan gençler başkaldırı için hazırlık yapıyordu. Özgürlüklerinin ellerinden alındığını, hem üniversitelerde hem de yönetimde söz haklarının olmayışı gençlik eylemlerini kaçınılmaz kılmıştır.

Dünyanın her ülkesinde, ne sorun yaşanırsa yaşansın, bu soruna ilk duyarlılık gösterecek olanlar her zaman gençlerdir. Toplumsal olayların gidişatına yön verme arzusu, kendi özgürlük alanlarının genişletilmesi ve boyunduruk altında kalmak istememeleri gençleri her zaman toplumsal problemlerde öncü olmasına neden olmuştur.

Öğrenci olaylarının meydana gelmesi gençlerin yönetim sistemi, ekonomi, sosyal haklar, demokrasi, eğitim sistemi, kültürel baskı gibi unsurlar neden olmuştur¹. İlerleyen zamanlarda yalnızca sosyo-kültürel olaylar değil, sosyo-politik olaylarda gençlerin ilgi alanına girecektir. Devletler planlanan eylemleri her ne kadar baskılamaya çalışsalar da

¹ Öğrenci olaylarının meydana geliş tarihi ve daha geniş bilgi için bkz.: Feryat Bulut, 68 Kuşağı Düşünce Yapısında Atatürk ve Atatürkçülük, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Ün., Atatürk, İ. ve İ. T. E., İzmir, 2009

eylemlerin ve katılımların yoğunluğu bunu zor hale getirmiştir. Bu yüzden yöneticiler sert ve baskıcı bir üslupla şiddet uygulamıştır. Diğer ülkeleri de yakından takip eden gençler birbirlerinden öykünüyor ve bu akım dalgalar halinde coğrafyalara yayılmaya devam ediyordu.

Kısa süre içinde Türkiye’de de yayılım gösteren olayların seyri Avrupa seyrinden farklı ilerliyordu.

2.1. 1968 Yılı

1968 yılının başlangıcı yalnızca o yılı ifade etmez. II. Dünya savaşı sonrasında başlayan ekonomik, politik, sosyolojik ve kültürel etkenler zamanla gelişip 60’lı yılların başın dünya tarihine geçecek toplumsal hezeyanlara neden olmuştur. Bu yüzden 68 kuşağı gençlik hareketlerini araştırırken yalnızca 60’lı yılları ele almak doğru olmayacaktır. 60’ların başından itibaren başlayıp 70’li yılların sonlarına kadar devam eden olaylar ve sonrasında yarattığı etkiler günümüze kadar ulaşmakta.

Amerika savaş sonrası uzun yıllar ekonomik sermayesini genişletmeye devam etmiş ancak iç sıkıntılarıyla baş etmekte zorlanmıştır. O yıllardan itibaren kapitalizmin merkezinde olan Amerika, dönemin altın çağını yaşamıştır. Avrupa ve üçüncü dünya ülkeleri ekonomik düzendeki dengesizliğinden ve kapitalist sistemin küreselleşmesinden rahatsızlık duyuyor ve ‘Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen’ taleplerini dile getiriyorlardı². Amerika önderliğinde devam eden kapitalist sistem II. Dünya Savaşı ardından devam ediyor ve gelişim gösteriyordu. Ekonomik olarak refah düzeyini yükselten ülkeler nispeten daha rahat yaşam olanakları sağlıyordu. Ancak bu sistem işçi, emekçi ve öğrenci kitlesinin ideolojik değişimine, antikapitalist ve sosyalist-komünist oluşumlarına engel olamadı. Böylelikle olaylar eylemlerinde yönünü değiştirdi.

Yaşanan tüm bu kaos nedeniyle 68 yılı global bir değişim sürecine girmiş, dünya için unutulmaz bir yıl olmuştur. Vietnam savaşı, Malcolm X in suikasta kurban gitmesi Prag’da Sovyet tankları, Martin Luther ve Robert Kennedy’nin öldürülmeleri, dünyada gençlerin

² Zafer Toprak, “1968’i Yargılamak ya da 68 Kuşağına Mersiye”, Cogito, S.14, Yapı Kredi yay., İstanbul, 1998, s.159.

sokaklara dökülmesi, üniversitelerde işgal ve boykotların yaşanması, işçilerin devrim arzusu insanlık tarihine ‘başkaldırı yılı’ olarak geçmiştir³.

Resim 2.2.Vietnam Savaş Karşıtı Gençler

Daha fazla özgürlük, eşitlik, adalet, temiz çevre ve dünya, kadın haklarının savunulması düşüncelerine sahip gençler ‘Kızıl Kuşak’ diye adlandırılıyordu. Amerika ve Avrupa’da yayılan bu büyük akım Doğu Blok ülkelerinde farklı seyretmekteydi. Gençler var olan düzene başkaldırırken devrim için devrim fikrini benimsemişler ve bu doğrultuda büyük kitlelere yayılan bir hareketin doğmasına sebep olmuşlardır.

1960’lı yıllarda Afrika, Asya ve Latin Amerika’nın bazı bölgelerinde sosyalist fikirler yayılım göstermiş, sosyalizm denenmiştir. Dünyanın çoğu ülkesini sömürgeleştirmiş olan ABD’den bıkmış devletler, kendilerini sosyalist üçüncü dünya ülkelerine yakınlaştırmaya başlamıştır. Bu durum dünyada kutuplaşmaların artmasına neden olmuş,

³ M. Ali Birand, Can Dündar, Bülent Çaplı, 12 Mart İhtilalinin Gölgesinde Demokrasi, İmge Kitabevi, Ankara, 2000, s.160.

meydana gelen kutuplaşmalarda akımın şiddetle artmasına ve protestolara sebebiyet vermiştir.

Dünyaya yayılan gençlik hareketlerinde yaşanan olaylar ve olayların başlama zamanı ile beraberinde getirdiği şiddet olaylarının zamanları farklıdır. Eylemlere ilk olarak ev sahipliği yapan Amerika'da bulunan Berkley ve Columbia Üniversiteleridir. Bu üniversitelerde gerçekleşen oturma eylemi (sit-in) ve doğrudan eylem (direct action) olguları diğer ülke gençlerine de feyz olmuştur. Her ülkede yaşanan problemler zinciri, problemlerin farklılığı nedeniyle eylem ve boykotların zamanlarında değişiklik göstermiştir. Siyasi ve sosyal alanlarda köklü değişiklik beklentisi içinde olan gençler dünya tarihinde görülmemiş olayları sahnelemişlerdi. Gençler birbirinden fikir alıyor, kapitalist düşünce karşıtı eylemleri gerçekleştiren ülkelerden taktik alıyor ve sonra kendi ülkelerinde uyguluyorlardı. Bu eylemleri siyasal bir zemine oturtmak için, hukuka aykırı olmamak için ideolojik kılıflar giydiriyor ve bu doğrultuda harekete geçiyorlardı.

Resim 2.3. Amerika'da gerçekleşen oturma eylemi (sit-in) 1968

Resim 2.4. Columbia ‘da Gerçekleşen Oturma Eylemi, New York Times

Cüneyt Akalın 60’lı yıllarda gerçekleşen olayların ilk cereyan ettiği ülkenin Fransa olduğunu söyler. (Hatta tarih boyunca neredeyse bütün olayların Fransa’da başlayıp sona erdiğini vurgular). Bu fikri ise Amerika’nın coğrafi olarak Türkiye’den daha uzak olmasına bağlar ki ilk olarak Amerika’da başlamış olsa bile, Türkiye’ye coğrafi bakımdan daha yakın olan Fransa’dan ilk haberi aldığımız için; önce Fransa’da daha sonra Fransa’dan saçılan kıvılcımla Amerika’da alevlendiğini söyler ⁴(Akalın 1995: 24-26).

Fransa’da başlayan hareketlerin nedeni Vietnam Savaş karşıtlarının düzenlediği eylemler ve İnsan Hakları Savunucusu Martin Luther King’ in suikast sonucu öldürülmesi olarak görülmektedir. Üniversite öğrencilerine koyulan yasakların kaldırılması için direnişe geçen gençlikler ilk o tarihlerde sokaklara döküldü. Fransa’da bulunan üniversite gençlerinin eğitim dışında da istekleri vardı. Siyasi anlamda da seslerinin duyulmasını isteyen gençler, öğrenci örgütleri ile işbirliği içinde hareket ettiler. Bu örgütler; Fransız Ulusal Birliği (UNEF), Devrimci Komünist Gençlik Örgütü (JCR), Devrimci Öğrencilerle İşbirliği Komitesi (CLER) , Marksist, Leninist Komünist Gençler Birliği (UJCML) dir⁵ (Adıvar 1975: 63-64). Örgütler ve üniversite gençliği birlikte hareket etmişler ve işgaller planlamışlardır. Bu işgalleri ilerleyen süreçte işçiler de kullanmıştır. Fabrika işgalleri en

⁴ Cüneyt Akalın, Düşler ve Gerçekler Tanıklarıyla Dünya’da ve Türkiye’de 68, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995, s.s.24-26.

⁵ Dursun Adıvar, Ülkeler-Örgütler-Örgütlenenler, Susak yay., İstanbul, 1975, s.s.63-64

tesirli işgal olarak gördüler böylelikle ekonomiyi ve iktidarı daha rahat ve kontrol edilebilir şekilde ellerinde tutuyorlardı.

İtalya’da gerçekleşen olaylar Fransa’da gerçekleşen olaylar kadar büyük ve tesirli değildi. İtalya’da bulunan İtalyan Komünist Partisi gençlerden yana bir tutumla radikal demokrat bir duruş sergileyerek, onların daha eşit bir toplum taleplerinin yanında duruyorlardı. İtalya’da yaşanan bu ılıman durum dolayısıyla olaylar fazla sürmemiş, sosyolojik ve politik anlamda toplumsal düzeni stabil tutmaya çalışmıştır.

Almanya’da da durum İtalya’da yaşanan süreçle benzerlik göstermektedir. Çok gergin ve şiddetli başlayan olaylar zincirini Sosyalist Alman Öğrenciler Birliği (SDS) siyasi konseyine seçilen Rudi Dutschke’ ın vurulmasından sonra daha da şiddetlense de kısa süre içinde yatıştırılmıştır. Almaya’ daki öğrenci hareketleri başarıya ulaşmasa da ciddi bir farkındalık yaratmıştır.

Üniversitelerde gerçekleşen olayların tümünün temelinde, var olan düzen karşıtı gençlerin ve öğrenci genel kurullarının da üniversite yönetiminde söz hakkı sahibi olması, eşit eğitim hakkı talebi vardır. Giderek büyüyen olaylar üniversiteler dışına taşmış, hükümet hedefli olmaya başlamıştı. Farklı ideoloji ve kalıplara, farklı örgütlenmelere ve farklı talep beklentilerine giren halk mücadeleyi daha geniş kitlelere dağılmasına neden olmuştur.

Çekoslovakya’da yaşanan olayları yine öğrenci hareketlenmeleri başlatmıştı. Ancak bu hareketin tek sebebi öğrencilerin talepleri değildi. Özgürlük ve bağımsızlık isteyen halk daha fazla demokratikleşme sürecine dahil olmak istemekteydi. Fakat 1968 baharında Sovyet tankları Prag’a yürümüş ve ‘Prag Baharı’ adı verilen olaylar yaşanmıştır. Bu olaylar fazla uzun sürmemiş kısa zamanda son bulmuştur.

Resim 2.5. Prag Baharı

Denizleri, kıtaları aşan olaylar zincirinden kuşkusuz en çok köklü etkileşimi alan ülkelerden biri de Çin olmuştur. Kaynakların bize işaret ettiği yıl 1966'nın başlarıdır. Çin, gençleri bir nebze olsun rahatlatacak bir değişime şahit olmuştur. Bu değişimin adı Mao'ydu. Mao'nun yarattığı sosyalist devrim Sovyet tutumundan farklıydı. Dünyanın gözü Çin'de gerçekleşen bu değişime çevrilmişti⁶ (Çetiner, 1971: 9-14). Çin'de yaşanan bu köklü değişim gençlik hareketlerine yeni bir nefes olmuş ve kaybetmek üzere oldukları umudu yeniden yeşertmişti.

Resim 2.6. Çin Devlet Başkanı Mao Zedung

⁶ Yılmaz Çetiner, Mao'ya Tapanlar, Tam yay., İstanbul, 1971, s.s.9-14

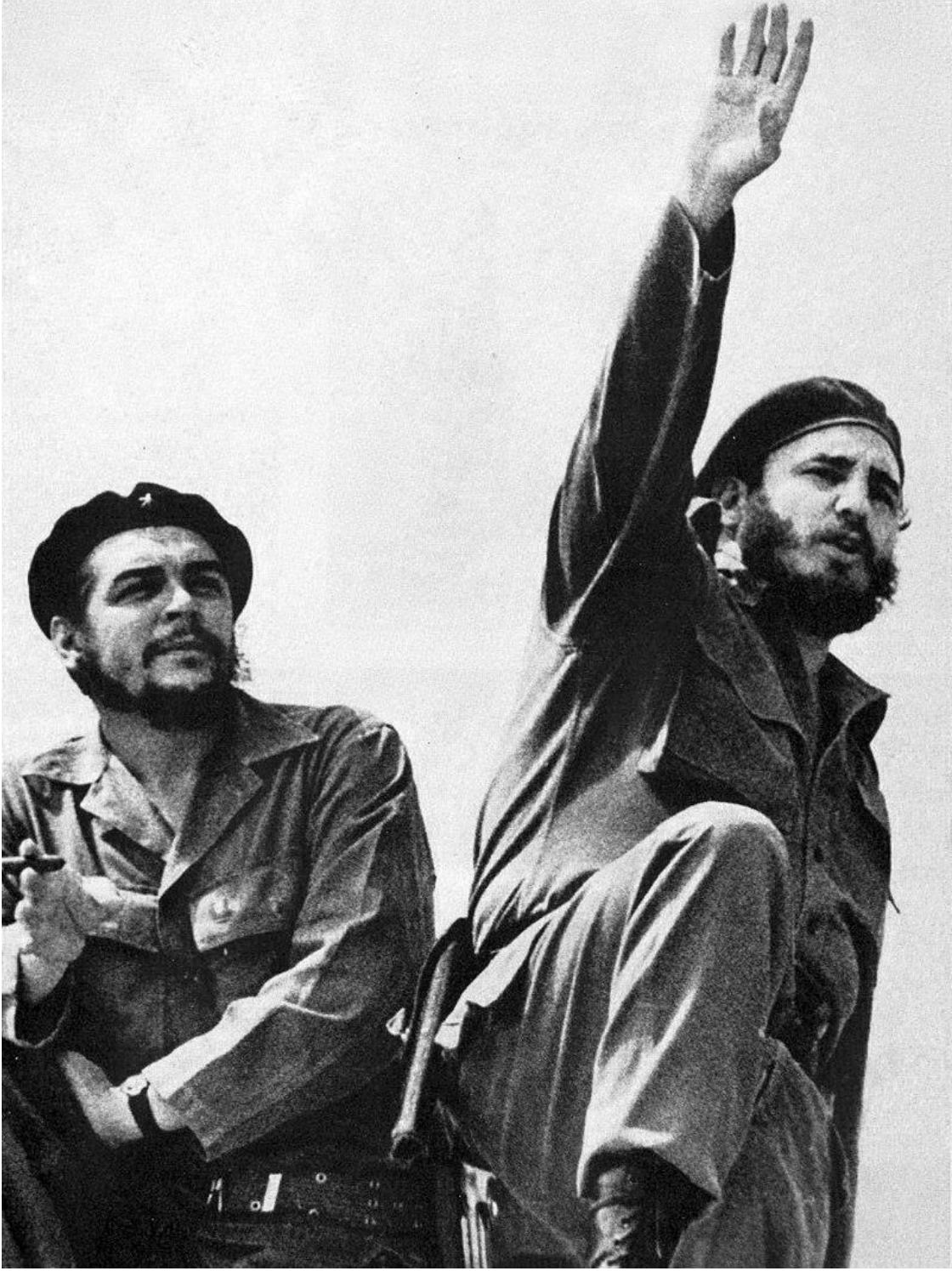
Afrika kıtasında da durum diğer kıta ülkelerinden farklı değildi. Beyazların hakimiyetine karşı dik duruş sergileyen Tunus, Cezayir, Fas, Senegal gibi ülkeler emperyalizmi reddediyor bunun için çifte savaş veriyordu. Hemen her ülkede baskıcı iktidara karşı bir başkaldırı mevcuttu. Bu başkaldırıları işçi grevleri ve öğrenci hareketleriyle hükümetlere adeta kafa tutuyordu.

Latin Amerika’da da durum yine diğer ülkelerden farksız bir şekilde ilerliyordu. Burada yaşanan sosyal hareketlilik Brezilya ve Meksika olmak üzere diğer ülkelerde de dalgalanmayı sürdürüyordu. 1959 yılında yönetimi ele geçiren Fidel Castro yeni bir devrim yaratmıştır. ‘Küba Devrimi’ olarak adlandırılan bu kazanım yeni sosyalist ilkelerin yaratılmasına olanak sağlamıştır.

Sosyalist Devrimci hareketlerin simgesi olan Ernesto Che Guevara bu devrimi yaymak için dağlara çıkar. Amacı uğruna yol kat ederken Bolivya ordusu tarafından katledilerek öldürülür.

Resim 2.7. Eski Küba Devlet Başkanı Fidel Castro

Resim 2.8. Ernesto Che Guevara ve Fidel Castro

3. TÜRKİYE'DE 68 KUŞAĞININ ORTAYA ÇIKIŞI

Ülkelerde toplumsal olayların gelişim süreci, toplumların siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel şartlarıyla bağıntılıdır. Dünya'da ve ülkemizde yaşanan 68 hareketlerinin de bu şartlarla ilişki içinde olduğunu bilmek gerekir.

Türkiye'de çok partili döneme geçiş 1946 yılında yaşanmıştır. 1945 yılında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) iktidardaydı. O dönemde iktidara ikinci bir partinin, Milli Kalkınma Partisi'nin (MKP) kurulmasıyla, 1946 yılında çok partili döneme geçiş başlamıştır. Yine aynı yıl, çiftçiye daha fazla üretim olanağı ve gençlere daha fazla özgürlük vaatleriyle Demokrat Parti (DP) kurulmuştur. 1950 genel seçimlerinde, o dönem iktidarda olan Cumhuriyet Halk Partisi seçimleri kazanamamış, iktidarı Demokrat Partiye (DP) devretmiştir. Özellikle gençler ve köylü halk Demokrat Partinin vaatlerinden son derece umutluydu. 60'lı yıllara kadar sürecek olan DP iktidarlığı Türkiye için dönüm noktası olmuştur.

Demokrat Parti iktidarlığını sürdürürken ülkede ciddi değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler arasında köylerden kentlere göç artışının yaşanması da vardır. Yaşanan bu göçler beraberinde birçok problem getirmiştir. Köylerdeki yaşamın kısıtlılığı, elverişsiz ekonomik şartlar ve eğitim olanaksızlığı bu göçlere neden olmuştur. Dolayısıyla ülkede kültürel, sosyal ve siyasal karışıklıklar meydana gelmiştir.

Türkiye'de yaşanan 68 hareketleri üniversitelerde de başlamıştır. Yaşanan bu hareketliliğin sebebi yalnızca eğitim sistemini ve üniversitelerde öğrenci birliklerinin de söz sahibi olmak istemesi değildi. Temelde ülkenin sosyo-politik ve sosyo-kültürel yapılarının etkileri de vardır. Daha fazla özgürlük ve demokratik bir rejim isteyen gençlik, iktidarın yoğun baskısı karşısında boykot ve işgallere yönelmesine neden olmuştur. İktidarın daha çok muhafazakar, gerici ve sağ görüşlü tutumu ve bu doğrultuda izledikleri islami politika gençlerin ilerici, çağdaş ve demokrat olma talepleriyle ters düşmekteydi.

Buradan hareketle, üniversite içi sorunlarının aynı zamanda memleket sorunlarıyla da iç içe bir ilişkide olduğunu görmekteyiz.

68 kuşağı Amerika emperyalizmi ve bunun sömürüsüne karşı çıkmak için, tam bağımsızlıktan yana mücadele etmiştir. 29 Nisan 1968 tarihinde Ankara Zafer meydanında bir miting gerçekleşir. Bu mitinge bağımsızlık ve demokrasiden yana devrimci ruha sahip

tüm kuruluşlar, gençler katılmış ve hepsinin dilinde tek bir slogan vardı; ‘ Tam Bağımsız Gerçekten Demokratik Türkiye’ (Bulut 2011:138).

Resim 3.1. 28-29 Nisan 1968 Mitingi

68 gençlik hareketindeki eylemler antikapitalist ve antiemperyalist özellik taşımaktaydı (Babuş, 2004: 40). Üniversiteler içinde gerçekleştirilen boykotlar tamamen üniversite sorunlarıyla ilgiliydi. 68’in ilk boykotu 10 Haziranda Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde gerçekleştirilmiştir. Bu boykotta DTCTF Öğrenci Derneği’ nin hazırladığı 13 maddelik reform tasarısı dile getirilmiştir. Bu tasarıda Dünya gençliğinin daha iyi şartlar altında okuma fırsatı varken, kendilerinin bu hak ve taleplerden yoksun bırakıldıklarını ve bu durumun çağdaş gençlerin devrimcilik görüşüyle ters düştüğünü, kendilerinin de aynı haklara sahip olmak istediklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda Demokrat Parti dönemi öncesinde iken eğitim şartlarının daha iyi olduğunu düşünen gençler bu konunun yanı sıra sağlık, burs ve yemek gibi konuların da iyileşmelerini talep etmişlerdir.

Resim 3.2. 10 Haziran DTCF

Türkiye’de yaşanan gençlik olaylarının temelinde öğrencilerin üniversite ile ilgili talepleri ile beraber buna bağlı olarak ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal yapısındaki düzensizlik, eşitsizlik ve hak ve özgürlüklerin kısıtlanması konuları da vardı (Bulut 2011: 137). Tam bağımsızlık isteyen gençlik daha büyük olaylar zincirini de beraberinde getirmişti.

3.1. 6. Filo Olayı (17 Temmuz 1968)

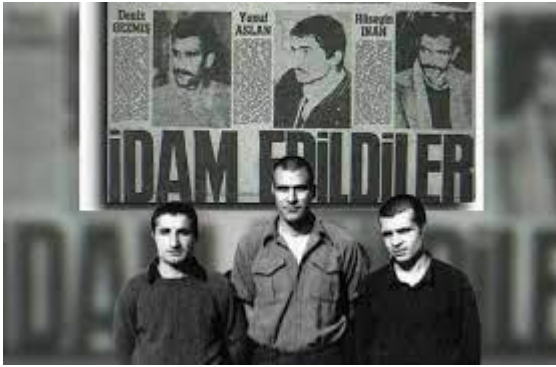

Resim 3.3. 17 Temmuz 1968 6. Filo Protestosu

Ülkede oluşan emperyalist baskı yoğun bir şekilde hissediliyordu. Amerika ile işbirliği içinde olan yerel ve genel müttefikler Türkiye’yi adeta bir kısıpaca almıştı. 6. Filo adı verilen Amerikan askeri birliğinin Türkiye’ye gelmesi ile halk ayaklanmıştı. Sekiz günlük Türkiye ziyareti için Dolmabahçe rıhtımına demir atan ABD 6. Filosuna bağlı ‘Independence’ uçak gemisi ile beş destroyer birliklerini karaya çıkmalarına izin vermek istemeyen 68 kuşağı gençliği protesto etmek amacıyla sokaklara çıkmış ve bunun sonucunda Amerikan askerlerini denize atmışlardır (Kürkçüoğlu 2007: 241).

6.Filoyu engellemek amacıyla yapılan bu protestonun öğrencilere katı bir geri dönüşü olmuştur. İstanbul Teknik Üniversitesi'ne baskın düzenleyen polis, öğrencilere şiddet uygulayarak bir öğrencinin de ölümüne sebep olmuştur. Vedat Demircioğlu'nun yurt penceresinden aşağı atılarak öldürülmesine sebep olan kolluk kuvvetleri, öğrenci olaylarının dönüm noktası olmuştur. Bu yaşanan vahim olayın ardından öğrenci hareketlerinin seyri de değişmiştir. Artık yalnızca kendi talepleri için savaşılan bir genç kitlesi değil, memleketin bağımsızlığı ve gençlere yönelik şiddetin ortadan kaldırılması için siyasi bir mücadeleye giren genç kitlesiyle karşı karşıya kalınmıştır.

1968 yılında 6. Filo protestosunun sonucunda öldürülen Vedat Demircioğlu ile başlayan siyasi mücadele, önce Mahir Çayan'ının da içlerinde bulunduğu 13 kişinin Kızıldere'de katledilmesi ve sonrasında 6 Mayıs 1972 de Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Arslan'ın asılarak öldürülmesiyle son bulmuştur.

Resim 3.4.Yusuf Arslan, Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan

Resim 3.5. Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan, Hüseyin İnan

3.2. Büyükelçi Kommer Olayı (6 Ocak 1969)

Resim 3.6. Büyükelçi Kommer' in ÖDTÜ de ateşe verilen aracı

ABD Büyükelçisi olarak Türkiye'ye gelen, Vietnam kasabı lakaplı Robert W. Kommer, 6 Ocak 1969 tarihinde ÖDTÜ Rektörü Kemal Kurdaş'ın davetiyle üniversiteye gelir. Kommer'in daha önce Vietnam'da bulunduğu sürede yaptığı işkencelerden dolayı devrimci gençler o'na bu lakabı vermişlerdir. FKF (Fikir Kulüpleri Federasyonu), SBF Öğrenci Derneği (siyasal Bilgiler Fakültesi), ÖDTÜ Öğrenci Derneği'nden (Orta Doğu Teknik Üniversitesi) devrimci gençler, dönemin cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'dan Vietnam halkına işkence etmiş bir CIA ajanının sunacağı güven mektubunu kabul etmemesini talep etmişlerdi. Kommer'in üniversiteye gelişini öğrenen gençler, Kommer'in orada bulunmasından son derece rahatsızlardı. Emperyalizme karşı olan bu gençler, Kommer'in park yerinde bulunan aracını ateşe verdiler. Yaşanan bu olay ülke çapında ses getirdi. ÖDTÜ Rektörü Kemal Kurdaş' olaya katılan öğrenciler hakkında disiplin soruşturması başlattı. Polis kararıyla 9 öğrenci için yakalama emri verildi ancak üniversitedeki gençler, bu olayı 9 kişinin değil hep birlikte yaptıklarını dile getirdiler. Yaşanan olaylar sonucunda ÖDTÜ Rektörü Kemal Kurdaş istifasını verdi ve akademik konseyde yapılan toplantı sonucu okulun 1 ay süreyle kapatılması kararı verildi (Höke, 1989: 50).

3.3. Kanlı Pazar Olayı (10 Şubat 1969)

Resim 3.7. Kanlı Pazar Olayı

Tarih 10 Şubat 1969'u gösterdiğinde 6. Filo yeniden Dolmabahçe açıklarında demir almıştır. Bunu öğrenen devrimci gençlik, protesto için kolları sıvarlar. Aynı gün

Dolmabahçe Rıhtımı gönderinde ve Beyazıt Yangın Kulesinde, İstanbul Teknik Üniversitesi öğrenci yurdu camından atılarak öldürülen Vedat Demircioğlu için bayrakları yarıya çekerler. Bunu gören sağ kesim harekete geçerek 14 Şubat 1969 da ‘Bayrağa Saygı Mitingi’ düzenlerler. Devrimci gençlik 17 Temmuz 1968 yılında 6. Filoya karşı gerçekleştirdikleri protesto sonucunda, polis şiddetine maruz kaldıkları ve aynı olayda arkadaşları Vedat Demircioğlu’nu kaybettikleri için, ülkeye ve 6. Filoya hatırlatma amaçlı yas ilan ederler. Sağ kesim tarafından bu bayrak indirme olayı, bayrağa saygısızlık olarak gösterilir ve sağ ideolojisine sahip kimseleri kışkırtmak için gazetelerde ‘Cihada Hazır Olun’, ‘Cihad’, ‘ Ya Tam Susturacağız Ya Kan Kusturacağız’ başlıkları atarlar. Sağ kesimin devrimci gençliğe olan bu tutumu, 16 Şubat Pazar günü büyük şiddetlere ve ölümlere sebep olacaktı.

16 Şubat 1969 Pazar günü yaklaşık otuz bin devrimci gençlik İstanbul Beyazıt Meydanından Taksim Meydanı’na ‘Emperyalizme ve Sömürüye Karşı Yürüyüşe’ başlar. Bu sırada sağ görüşlü gençler de kendi kalabalıklarını hazırladılar. Dolmabahçe Camii önünde oluşturdukları kalabalıkla 6. Filoyu kıble alıp, hep birlikte namaza dururlar. Namazın ardından kargaşa başlar. Sopalar, taşlar, Molotof kokteylleri ile iki grup birbirine saldırır. Bu saldırı sonucunda Türkiye İşçi Partisi (TİP) üyesi Turgut Aykaç ve Duran Erdoğan hayatlarını kaybederler. 200’den fazla devrimci de ağır şekilde yaralanır. Bu olay ertesi gün gazetelere ve tarihe ‘Kanlı Pazar’ ‘Kardeş Kavgası’ olarak geçer (Kalkedon Yayınları, Temmuz 2008).

68 kuşağı Gençlik Hareketlerine damga vuran olaylar örgüsü şu şekilde sıralanabilir;

- 1- 28-29 Nisan 1968 tarihinde Ankara Zafer Meydanı’nda gerçekleşen ‘Tam Bağımsız Türkiye’ sloganlarının atıldığı protesto,
- 2- 14-19 Mayıs 1968 tarihinde İstanbul’da düzenlenen ‘NATO’ya HAYIR’ haftası,
- 3- 10 Haziran 1968 tarihinde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde, 13 maddelik reform tasarısını dile getirmek için gerçekleştirilen boykot ve 12 Haziran 1968 tarihinde İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesinin tüm fakültelerinde gerçekleştirilen boykotlar,
- 4- 17 Temmuz 1968 tarihinde Dolmabahçe rıhtımına demir atan &. Filo askerlerinin denize dökülmesi, eş zamanlı olarak İstanbul’da protestoların devam etmesi,
- 5- 6 Ocak 1969 Büyükelçi Robert W. Kommer’in ODTÜ’de, devrimci üniversite gençliği tarafından aracının yakılması,

6- 10 Şubat 1969 Kanlı Pazar Olayı,

7- 30 Mart 1972 tarihinde Mahir Çayan ve arkadaşlarının Tokat Niksar'ın Kızıldere köyünde katledilmeleri,

8- 6 Mayıs 1972 tarihinde Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan, Hüseyin İnan'ın idamı.

Türkiye'de yaşanan bu olayların dışında aslında gerçekleşen birçok eylem daha olmuştur. Burada belirtilen olaylar önemli olaylardan bazılarıdır. 1968 yılı ülkemizde olduğu gibi dünya için de unutulmaz bir yıl olmuştur.

4.TÜRKİYE'DE 68 KUŞAĞI POPÜLER MÜZİK TÜRLERİ

Tarihin başlangıcından beri duyguları ifade etmekte anlatıcı rolü en iyi üstlenen unsur, müzik olmuştur. Gençlerin taleplerini, isyanlarını, sitemlerini anlatabilmek, mevcut düzeni değiştirebilmeyi amaçlayarak, rahatça eleştiride bulunabilmek için kullandıkları müzik, sadece 68 kuşağında değil, bütün dünyada iletişimi sağlayan bir ifade biçimi olarak büyük fayda sağlamıştır. ABD’de müziğin bu ifade ile amaç edinilmiş türüne Protest Müzik denilmiştir. Folk ve Rock müzikten beslenerek ortaya çıkan bu müzik türü, toplumsal sorunların temalarını, sloganlarını ve söylemlerini içerdiği duygulara hizmet eden ritimler ve ezgilerle bütünleştirerek, çözüm arayış hissini hızlı, etkili ve dolaysız bir biçimde yüz binlerce zihne ulaşmasını sağlamıştır.

Amerikan folk müziğine bir çok katkıda bulunmuş olan, Bob Dylan, Dona Think Twice (iki kez düşünme), Blowing In The Wind (rüzgarlar da uçuyor), Masters of War (savaşın efendileri) gibi eserlerinde kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olma hakkını ve mücadelesini vurgulayarak, The Rolling Stones ise, müziğinde işçi sınıfının mücadelelerini işleyerek büyük dünyadaki insanların farkında olunmayan bazı toplulukların sorunları ve duyguları için tüm dünyada toplu bir bilinç yaratmayı başarmışlardır (Kızık, 2008: 164)

Rolling Stones’un bir bahar günü yazıp kaydettiği ‘Street Fighting Man’ şarkısında yer alan ‘bir yoksul çocuk, bir rock and roll grubunda şarkı söylemekten başka ne yapabilir ki’ sözleri yalnızca içinde bulundukları kaotik siyasi ortamın canlanmasını değil, aynı zamanda kendilerinin, yaptıkları radikal müzikte hayat bularak sokaktan kaçışlarını da ifade etmektedir. Bu dönemde ışık ve karanlık, umut ve umutsuzluk, cesaret ve çılgınlık bir arada, kol kola bağırıyordu.

Vietnam’a giden Amerika’lı bir subay, bir köy kurtarmak amacıyla, o köy nasıl yerle bir edilir, onu açıklıyordu. Amerika’lı genç radikaller kaçakları ve hippileri yanlarında görmeyi umut ederek, üzerinde ‘paralarınızı yakın, evlerinizi yakın ve özgürleşin’ yazan bildiriler dağıtıyordu. Amerikan Yurttaş Hakları önderi Martin Luther King Jr. Bir nisan ayında suikasta uğraması sonucu Washington D.C ‘nin çok büyük bir bölümü karmaşa içerisine girdi. Mayıs ayı sürecinde gençler New York, Paris, Prag, Roma, Londra ve New Meksiko’nun sokaklarında kol geziyor ve polislerle çatışırken, Rolling Stones bu çatışmalarla ilgili yazdıkları şarkıları olaylar sürecince seslendiriyorlardı. Sokaklarda yaşanan bu çatışmaların dozu ve şiddeti gün geçtikçe artıyordu (Miller, 2005: 297).

Değişim için tam zamanı olduğunu düşünen umut dolu ve barış yanlısı ve rock sevdalısı gençler için dünya hiçbir zaman, o günler kadar güzel olmamıştı.

Anlatılan ifadeler doğrultusunda Miller ve Kızık'ın Joan Beaz, Beatles, Bob Dylan gibi şarkıcılar üzerine gösterdiği örneklerde özellikle folk rock kitlesinin olmak üzere, Amerikan ve İngiliz rock hayranlarının protest içerikli tutumu rahatlıkla görülebilmektedir. Bu aynı zamanda Vietnam Savaşı karşıtlığının da bir yansıması olmuştur. Bu bağlamda yukarıda bahsedilen grup ve şarkıcıların protest nitelikli müzisyenler olduğunu söylemek yanlış olmaz.

ABD'de olduğu gibi Latin Amerika ülkelerinde de müzik ve devrim ideolojisi arasında bir ilişki kurulmuştur. 1970'de Şili'nin yönetiminde yer alan, 1973 yılında hayatı kaybeden Marksist lider Salvador Allende 'Şarkı olmadan devrim de olamaz' düşüncesiyle bu ilişkinin varlığını ispatlamıştır. 1950li yıllardan başlayıp 1970'li yıllara kadar olan süreçte, yoğunluğu artarak devam eden siyasal gündem, bir toplumsal mücadeleye dönüşmüştür. Mücadeleci ve devrimci ruhlar, özgürlük ve bağımsızlık yolunda ilerleyen o dönemde, müzik gibi birçok sanatta da gelişmelere şahit olmuştur.

Tüm zamanlar boyunca müziğin etkisi ve rolü, her zaman diğer sanatların üzerinde olmuştur. Susturulmaya baskılanmaya çalışan müzik ve onu en iyi yoldaşı şiir asla baskılanamamıştır. Müzik bu sebeplerden dolayı toplumsal olaylardan ve siyasi gerçekliklerden asla ayrı düşünülemez bir olgu olmuştur. Şiir ve müziğin bu yakın ilişkisi Latin Amerika bölgesi Protest müziğinde de son derece bilinirlik elde etmiştir (Kahyalıoğlu, 2003: 17).

Arjantin, Şili, Küba gibi birçok Latin Amerika müziğinde kendilerine özgü müzik ve ritim kalıplarıyla, kendi muhalif müziklerini yaratmış ve seslendirmişlerdir. Türkiye'de de diğer ülkelerde olduğu gibi protest müzik türünden payına düşeni almıştır. Alınan bu payda Türkiye'nin protest müzik türüne nasıl yön verdiğine değineceğiz.

4.1. Türkiyede Politik Ortamın Etkilerini Taşıyan 68 kuşağı Popüler Müzik Türleri

68 Döneminde Türk popüler müziğini siyasi ve siyasi olmayan şeklinde gruplara ayırabiliriz. Siyasi bir kaygı taşımayan eserler 68 kuşağınca, anlamsız, hedefsiz ve bayağı olarak görülmekteydi. Toplumsal olayları ele almak yerine daha yüzeysel ve basit konuları tercih eden Türk Pop Müziği apolitik ve yoz olarak benimsenmekteydi.

Yazar Ş. Karaman ‘İmajıma Dokunma’ ismini verdiği kitabında Türkiye’deki Popüler müzik starlarını ve yaşamlarını eleştirel bir şekilde ele aldığını ve örnekler ile işaret ettiğini görebiliriz. Hülya Avşar’ın imza gününde kalem kullanmak yerine kaşe kullanması ve izler kitlesi tarafından buna tepkisiz kalınması, ya da Seda Sayan’ın bir programı esnasında sahnede poposunu gösterip dünya starlarına meydan okuması örneklerden birkaçıdır. Siyasi olmayan yani apolitik diye tabir edilen Türk Pop müziğini, tariz anlatım biçimiyle eleştirmiştir(Karaman, 2004: 67). Verilen örnekler apolitik, yüzeysel, derinliği olmayan bu türü gayet iyi açıklamaktadır.

68 kuşağında yaşanan siyasi olayların müziğe yansıması, Anadolu Pop, Anadolu Rock ve Protest/Özgün/Muhalif müzik olmuştur. Anadolu Pop ve Anadolu Rock batı müziği etkisinde daha asi, daha sert ritimlerin baskın olduğu, isyan ve fevran içerirken, Türk Protest müzik türü halk müziği, Akdeniz müziği, sanat müziği ve arabesk müzik unsurlarının bir araya geldiği karma protest bir ifadedir. Öz olarak Anadolu Pop Ve Anadolu Rock batı esintileriyle olgunlaşırken, Protest müzik tamamen doğu esintisiyle oluşturulmuştur.

Dilmener’e göre 68 kuşağı pop müziğini bütün yaşananlardan payını alarak yarattığı müzikte de bu ideolojik kalıpların varlığını sürdürmeye devam etmiştir (Doğan ve Dönmez 2016: 52).

68 kuşağı, pop müziği ve pop kültürünü yüzeysel olmasından dolayı itici bulmuştur ancak günümüzde eskiye nazaran siyasi ve siyasi olmayan diye bir ayrım kalmadığı için popüler kültür bütün unsurlarıyla birlikte biraz daha kabul edilip içselleştirilmektedir.

4.2 Anadolu Temelli Rock, Pop Müzik ve Arabesk Türünün Gelişimi

Avrupa ve Amerika’da 19. yüzyılda gelişen pop müzik kültürü, Türkiye’de 1940’ların sonlarında ve 1950’lerde gelişme fırsatı bulmuştur. İlk başlarda farklı dillerde yazılmış şarkıların sözleri Türkçeye uyarlanarak, batı ezgileriyle kullanılmış, daha sonra Türk Pop müziği özgün haline evrilmiştir. Bu dönemlerde pop müziğin politikayla içli dışlı olması söz konusu değilken 60’lı yıllarda politika pop müziğin içine karışmaya başlamıştır.

1950 ve 60’lı yıllarda İngiltere ve Amerika Rock Müziğin Dünya’ya yayılmasına öncü olmuştur. Bunu izleyen 10 yıl içerisinde Türkiye’de de benzer bir yayılım oluşmuştur. Rock akımları Türkiye’ye İstanbul yoluyla girmiştir. Ancak yıllar geçtikçe Türkiye kendi özgün türünü yaratmış ve bu türe “Özgün Rock Müzik ya da Anadolu Rock” gibi isimler konulmuştur. Anadolu halkının da sevdiği bir tür haline gelmiştir. Bu sevginin sebebi halkın

sorunlarını dile getirilmesiyle birlikte, yoksulluk, kırsal yaşamın zorlukları, ekonomik düzeylerin eşitsizliği, doğanın konu edilişi uzun süre bu türün varlığını korumuştur ve günümüzde devam etmektedir(Doğan ve Dönmez, 2016: 53).

Folk Rock müzik 1960'ların başında Amerika'da ciddi bir dinleyici topluluğu bulurken bu müzik türünün Türkiye'deki karşılığı Türk folk müziği unsurlarının kullanıldığı Anadolu Rock türü olmuştur. Pop müziğin Türkçedeki tam karşılığının halk olmasından da anlaşılabilceği üzere olarak müziğinin Türk halk müziği arasında yadsınamaz bir ilişki vardır (Doğan ve Dönmez, 2016: 53).

Pop ve Rock dünyada ayrı ayrı iki popüler tür olarak kabul edilirken, Anadolu pop ve Anadolu Rock Türkiye'de iki ayrı tür olarak görülmemektedir. Solmaz Anadolu Pop'a 'Yerli Rock' da denilebileceğini öne sürmüştür. Anadolu pop müziği diğer bir deyişle yerli rock ,Türkiye'de doğmuş müzik türlerinin başında yer almaktadır (Solmaz, 1996: 27). Anadolu popun nasıl ortaya çıktığını Cahit Berkay şu şekilde anlatmıştır; "Yapacağımız müziğin ayaklarının Anadolu'ya basması, Anadolu havası taşıması lazım. Bu doğrultuda, Anadolu kökenli Pop Müzik vb. derken Murat Ses, "Anadolu Pop" ismini önerdi, biz de bu ismi çok sevdik ve yaptığımız müzik tarzına Anadolu Pop dedik" ifadesini kullanır (a.g.e., 1996: 28).

Rock müziğin en büyük özelliği baterinin etkisiyle oluşan sert vuruşlar barındırması, ve elektro gitarın distortion sound' unun kullanılmasıyla yaratılan isyankar ve asi yapısının olmasıdır. Bu karakteri ile rock müzik protest müziğin kişiliğine çok daha uygun bir ifade bütünlüğü sağlamaktadır. Toplumsal sorunları konu alan rock müzik bu yönüyle derinliği olmayan konuları içeren pop müzik türünden ayrılmaktadır. Rock müzikte ise toplumsal olaylar, halkın yaşam şartları, isyankarlık ve başkaldırı gibi konuların işlemesi onu bu karakteri ile protest müzik türünün en çok kullanılan biçimi haline getirmiştir.

Türkiye'de var olan popüler müzik iki şekilde meydana gelmiştir. Bunu biri arabesk ve özgün, popülerize hele gelmiş halk müziğidir. Diğer ise batı esintisinde Rock'n Roll Tango, Caz, Anadolu-Pop, Türk Hafif Batı müziğidir. 60'lı yılların başlarında Fecri Ebcioğlu ile başlayan aranjman furyası, Erol Büyükburç'un da katkılarıyla Türkiye'de sevilen bir tür olmuştur. Bu anlamda Erol Büyükburç Türkiye'nin ilk Pop Star'ı olmuştur. Başta Ajda Pekkan olmak üzere bir çok şarkıcı bu aranjman furyasına dahil olmuştur (Solmaz, 1996: 28).

Türkiye'de 68 kuşağından önceki pop müziğinde politik konular işlenmemiş olsa da bu tür müzikler Türk popüler müzik sektörünün gelişimine oldukça büyük katkıda bulunmuşlardır. Pop müzik kültürü daha çok endüstriyel bir malzeme olarak görülüp plak ve kasetlerin satılması önceliği ile ekonomiye katkıda bulunan bir sektör haline gelmiştir. Solmaz'a göre Tülay German'ın batılı tarzda yorumladığı “Kızılıklar Oldu Mu” türküsünün Türk gençleri tarafından yoğun ilgi görmüş olması Anadolu Pop müzik tarzının gelişmesi için önemli bir adım olmuştur (Solmaz, 1996:29).

Anadolu Pop ve Anadolu Rock dönemin konularını işlemeye başlamış, toplumun adeta sesi olmuştur. Bu bağlamda geniş kitleleri peşine sürüklemiş ve tarzını sol ideolojisine çevirmiştir. Geniş kitlelere ulaşan müzik, halkta farkındalıklar oluşmasını sağlamıştır (Canbazoglu, 2009: 42).

Müzik pazarında kendine yer edinen Anadolu Pop ve Anadolu Rock müzisyenleri halk ozanlarının dinler kitlesini azaltmış bunun yerine sol ideolojisine meyilli Ruhi Su ve Zülfü Livaneli gibi sanatçılar talep gören isimlerden olmuşlardır. Popülaritesini kaybetmeye başlayan halk müziği 1970'lerde Dadaloğlu, Pir Sultan Abdal gibi şairlerin yıllar öncesinde yazılmış eserlerin tekrar bestelenmesine öncülük etmişlerdir.(Gündoğar, 2005: 150). Cem Karaca'nın seslendirmiş olduğu 'Dadaloğlu' türküsü örnek olarak gösterilebilir.

Tablo 4.1. ‘Dağlar Bizimdir’ Dadaloğlu türküsü Cem Karaca

Ay dost
Canım Hey
Kalktı göç eyledi avşar elleri hey
Kalktı göç eyledi avşar elleri
Ağır ağır giden eller bizimdir
Arap atlar yakın eder ırağı
Arap atlar yakın eder ırağı
Yüce dağdan aşan yollar yollar bizimdir
Yollar bizimdir
Yollar bizimdir
Yollar bizimdir
Ay dost
Canım Hey
Belimizde kılıcımız kirmani hey
Belimizde kılıcımız kirmani
Taşı deler mızrağımın temrani
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın kardaş dağlar bizimdir
Dağlar bizimdir
Dağlar bizimdir
Dağlar bizimdir
Ay dost
Canım Hey
Dadaloğlum birgün kavga kurulur
Dadaloğlum birgün kavga kurulur
Öter tüfek davlumbazlar vurulur
Nice koç yiğitler yere serilir
Nice koç yiğitler yere serilir
Ölen ölür kalan sağlar sağlar bizimdir
Sağlar bizimdir
Sağlar bizimdir
Sağlar bizimdir
Ay dost
Canım Hey

Dadaloğlu türküsü, sol görüşlü birçok Anadolu Rock sanatçısı tarafından seslendirilmiştir.

Amerika ve Avrupa'daki pop ve rock müziği Türkiye'nin kültürel unsurlarıyla harmanlanarak Anadolu-Rock ve Anadolu-Pop haline gelmiştir. Avrupa'dan ve Amerika'dan İstanbul yoluyla Türkiye'ye gelen Anadolu Pop ve Rock kültürü, temeli olan pop ve rock müzikten çok önemli farklarla ayrılmaktadır. Bu farklılıkların en büyük nedeni kullanılan Geleneksel Türk Halk ezgileri ve motifleridir. Bu ezgi ve motifleri, elektro bağlama, zurna gibi yöresel enstrüman kullanımlarının yanı sıra sözlerin içeriğinde işlenen aşk, sevdâ, gurbet gibi temaların işlenmesinde de açıkça görmek mümkündür. Bütün bunlar Anadolu-Rock müziğinin temel yapı taşı oluşturur. Anadolu Pop-Rock'a Anayasso şarkısını örnek gösterebiliriz:

Söz: Şemsi Belli, Müzik ve Seslendiren: Moğollar, Selda Bağcan

Tablo 4.2. ‘Anayasso’ Şemsi Belli

Gul, gurban olduğum Hökümet Baba!
Baa bir alfabe veremez miydin?
Gara dağlar gar altında galanda
Ben gülmezem
Dil bilmezem
Şavata'dan Hakkari'ye yol bilmezem
Gurban olam, çaresi ne, hooy babooov ?

Bebek yanır, bebek hasda, bebek ataş içinde
Ben fakiro,
Ben hakiro
Dohdor ilaç, çarşı bazar tam - takiro
Gurban olam bu ne işdir hooy babooov !

Çoçığ ağıliir, çoçığ öliir, geçit vermiy Zap suyu
Parasizo,
Çaresizo
Ben halsizo, ben dilsizo, şehir uzak, yolsizo
Bu ne haldır, bu ne iştir hooy babooov !

Gara dağda, gar altında ufağ ufağ mezerler
Yeddi ceset hetim hetim Zap Suyunda yüzerler
Hökümata arz eylesem azarlar
Ben ketimo
Ben hetimo
Ben ne biçim vatandaşım hooy babooov ?

Şavata'tan Angara'ya ses getmiir
Biz getmeğe guvvatımız hiç yetmiir
Malımız yoh
Yolumuz yoh
Angara'ya ses verecek dilimiz yoh
Ganadımız, golumuz yoh
Bu ne biçim memlekettir hooy babooov ?

Yerin, yurdun adresesin bilmirem
Angara'da: Anayasso !
Ellerinden öpiy Hasso
Yap bize de iltimaso
Bu işin mümküni yoh mi hooy babooov ?

Verilen örnekte 68 kuşağı sol ideolojisi ve sol fikirlerin büyük etkilerini görmekteyiz.

Türk popüler müziğinin Muhalif, Özgün müzik isimleriyle de anılan bu protest müzik türü, ileriki zamanlarda Arabesk müziğinin de ortaya çıkmasına ortam sağlamıştır.

Batılılaşma politikasının benimsendiği ve hayata geçirilmeye çalışıldığı dönemde, mevcut ideoloji, Türk müziğine radyoda yayın kısıtlaması getirmiş ve Türk Halk Müziğini'nin çok sesli denemelerini halka arz etmiştir. Halk, alışık olmadığı Halk Müziğinin yeni yorumuna ilgisiz kalmış, farklı bir arayışa daha önceden aşina olduğu Arap müziğinin yayınlandığı Arap radyolarını dinlemeyi tercih etmiştir. Arap müziğinin ve o

dönemde Arap radyolarında oldukça revaçta olan Hint müziğinin etkileriye “Arabesk” müzik kendine has yapısını oluşturmaya başlamıştır. Sanayileşme ve kentleşme ile birlikte kırsal kesimden büyük şehirlere göç eden vatandaşlar uyum sorunları yaşamış, alt kültür olarak değerlendirilmeleriyle dışlanmışlık yaşamışlardır. Üzerlerine yakıştırılan bu dışlanmayı dışa vurarak kendilerini ifade ihtiyaçlarını Arabesk müzik ile karşılamışlar ve bu müzik türünü benimsemişlerdir.

1970’lerin ortalarında “sol idolojii” benimseyen kitlenin tam karşıt görüşlerini benimseyen bir “sağ ideoloji” nin ortaya çıkmasıyla toplumdaki kutuplaşma belirgin hale gelmiştir. Kırsal kesimden şehre göç ederek “dışlanan”, alt kültür olarak görülen kümeleşmenin büyük bir çoğunluğu “sağ ideolojii” benimsemiş, böylelikle “yoz müzik” olarak görülen arabesk müzik bir açıdan sağcı kesimin kültürünün bir parçası haline gelmiştir. 12 Eylül 1980 de askerlerin hükümete müdahale etmesinden sonra Pop-Rock müziğine ürünler veren grupların bir çoğu dağılmış, müzik sektöründe sık görünen türler Muhalif müzik ve Arabesk müzik olmuştur (Canbazoglu, 2009: 41). Canbazoglu’nın tespitinde olduğu üzere, darbe döneminin yaşandığı 80’ler, çok farklı ideolojileri ve görüşleri temsil etmelerine rağmen hem Arabesk müziğin hem de Özgün müziğin zirveye ulaştığı dönemdir. Daha önceleri ele alınmış olan, Ahmet Kaya’nın eserlerinde Arabesk müzik tınılarını kullanması buna örnek olarak gösterilebilir.

Arabesk müzik siyasi sorunlar ve toplumun sıkıntıları üzerine yoğunlaşmak yerine yalnızlık, gurbet, keder, sevgiliye özlem, sarhoşluk, hicran, zülüm, yalnızlık gibi bireysel sayılabilecek konuları ele aldığı için solcu kimseler tarafından dışlanmışdır. Solcular tıpkı başta yüzeysel olmakla suçladıkları Pop müzikte olduğu gibi, kötülüklerin nedenini kadere bağlayan, Tanrı’ya ve alın yazgısına sığınan, kendini İslamiyete kaptırmış insanları temsil eden bu türe, apolitik olmasıyla nedeniyle tepki göstermiştir. Arabesk müzik ile pop müzik günümüzde hala apolitik konuları ele almaktadır.(Doğan, 2016: 59).

Sağ ideolojiiyi benimseyen bu kesim, muhafazakar-milliyetçi bir kesim olup politik tavır sergilemeye yanaşmamıştır. Onlar devletin tutumundan memnun olup, sıkıntıların ve zorlukların nedenini kader inancına bağlamış, devletin devamlılığını saplama taraftarı olmuş ve yarattıkları müzikleri bu zemine oturtarak müziklerini hayata motive olmak için bir destek gözüyle bakmışlardır. Mustan Dönmez, bu vaziyeti şu şekilde ifade etmiştir:

Yapısal biçimi açısından arabeskin Ortadoğu coğrafyanın kaynaklanan ve temeli eskiye dayanan bir tarihi vardır. Kentin yaşamına uyum sağlayamayarak yabancılaşma, aitlik

hissine ulaşamama, yoksulluktan kaynaklanan eziklik, aşk acıları ve çözüm bulunamayan sorunlarla başa çıkarken Tanrı'ya ve kadere sığınmak arabesk müziğin temalarını oluşturan başlıca unsurlardır. O arabesk müzik gücünü acı duygusundan aldığı için TRT arabeskin yayılmasını yasaklarla önlemeye çalışsa da başarılı olamamıştır. Devletin acı duygusunu, hüznün duygusunu barındırmayan acıya sadece değinen arabesk müzik oluşturma çabası ticari açıdan tam bir fiyasko olmuştur. Arabeskin çıkışında rol oynayan acı duygusunun kaynaklandığı sosyo ekonomik durumlar çözülmedikçe acı odaklı arabeskin ortadan kalkması söz konusu değildir (Dönmez, 2011: 237).

Arabesk türüne ait sözler içeren örnek vermek gerekirse;

Tablo 4.3.‘ Benim Hayatım’ İbrahim Tatlıses

Uzaktan görenler mesut sanıyor
Bilmezler gözlerim her gün ağlıyor
İçimde dinmeyen yaram kanıyor
Bir meçhule döndü benim hayatım
Bir meçhule döndü benim hayatım

Geceyi yaşarım, doğmaz güneşim
Zamansız küllendi yanan ateşim
Geceyi yaşarım, doğmaz güneşim
Zamansız küllendi yanan ateşim
Yarına çıkar mı bilmem gidişim
Mevsimsiz sarardı benim hayatım

Işıklar altında sönmüş gibiyim
Dostların içinde yalnız biriyim
Bilinmez yollara girmiş gibiyim
Nerede bitecek benim hayatım?
Nerede bitecek benim hayatım?

Yorgunum, dertliyim, yürek dayanmaz
Mutsuzum desem de kimse inanmaz
Yorgunum, dertliyim, yürek dayanmaz
Mutsuzum desem de kimse inanmaz
Maziyi ararım, böyle yaşanmaz
Çekilmez çiledir benim hayatım
Çekilmez çiledir benim hayatım

Arabesk müzik türünde, Pazar satışını arttırmak için acılı ifadeler kullanılır. İnsanlara çektikleri ya da yaşadıkları acıları anımsatmak amacı hakimdir. Özlem ve sıra duygularını hissetmelerinin yanı sıra, dertlerinin dermanını bu müzik türünde aramayı hedeflerler.

5. PROTEST/MUHALİF/ÖZGÜN MÜZİK

Protest müzik toplumsal ve politik bir içeriği duygusal bir dille ifade eden bir tür olarak tanımlanabilir. Küçük bir yerel toplumun olabileceği gibi tüm dünyanın da hislerini dile getirme aracı olabilir. Sözlerinde düzene yakarış, sitemi eleştiri barındırsa da sert olmayan ritim kalıpları ve duygusal diliyle neredeyse bir ağıt niteliğindedir. Amaçları toplumda bir farkındalık yaratmak, işledikleri konulara bir çözüm bulmak olarak daima bir sonuca odaklıdır.

Toplumlarda meydana gelen sosyo-kültürel ve sosyo-politik kapsamda her türlü konu protest müziğin konusuna girer. Protest müzik temelde yaşanan sorunları, var olan düzen karşıtlığını, yenedünya kurmak amacıyla yeşertilen umutları, haksızlıkları, adaletsizliği, kısacası insana dair her türlü kavramı içinde barındırır ve bu yolla toplumların sesi halini alır. Bu bağlamda protest müzik agresif olmayan pasif direniş özelliği de taşımaktadır.

Protest müziğin 17.yy a dayandığını söyleye bazı kaynakların bu iddiaya varmalarındaki sebep 17. yy'dan başlayarak Afrikalıların Kuzey Amerika kolonilerine köle olarak getirilmesiyle birlikte gelen müzik kültürüdür. Siyahilerin yaşadıklarını, itirazlarını ve sitemlerini konu alarak icra ettikleri kendi kültürlerine ait müzik, protest müziğin ilk örnekleri olarak kabul edilebilir. George Pinkard, 1816'da yayımlanmış bir kitapta gemiler ile yeni gelen Afrikalı siyahileri betimlerken müzikteki armoniden daha dikkat çekici olan enerjik hareketlerine değinmiştir (Fisher, 1954, 30). Pinkard daha sonra da Gine limanındaki bir gemide olan Afrikalıları gözlemlemiş, danslarındaki çirkin ve hayasız tavırlara itina etmiş, şarkılarını olası bir yumuşaklık veya armoniden yoksun bağırtilar olarak değerlendirmiştir (Oakley, 2004: 25).

68 kuşağı döneminde, Dünya genelinde yaşanan büyük fırtınalar, müziğin de şekillenmesine neden olmuştur. Dolayısıyla çoğu ülkede müzisyenler büyük bir üretim sürecine girmişlerdi. Buradan hareketle müzik insanlık sorunlarının en etkili şekilde dile getirmenin yolu haline gelmiştir. Böylece dönem müzisyenleri yıllarca unutulmayacak başarılarla imza atmış oldular.

5.1. Protest Müziğin Dünyada Gelişim Süreci

20.yy'dan itibaren protest tavrı, müzikle sınırlı kalmayıp diğer sanat dallarına da görünür olmaya başlamıştır. Gelenek yıkıcı tavra eğilim gösterilmesi ile birlikte protest tavrı bütün dünyada belirgin bir etki göstermeye başlamıştır.

Protest müzik bir başkaldırı ve direniş müziğidir. 1929 yılında Amerika'da yaşanan ekonomik krizin ardından, bazı müzisyenler sırtlarına enstrümanlarını alıp diyor diyor dolaşmaya başladılar. Gittikleri kasabalarda halk ile bir araya gelip onların sorunlarını dinlediler ve bu sorunlar üzerine şarkılar yazıp seslendirdiler. Bu anlamda protest müzik aynı zamanda bir direniş müziğidir (Kahyaoğlu, 2002: 33). Protest müziğin ilk ortaya çıkış şekli iktidara söyleyecek sözleri olan yerli halk sayesinde olmuştur. 20. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde zenci ırka olan destek artmaya başlamış bunun yanı sıra Küba'da yaşanan devrimin sağladığı özgürlükler, Vietnam Savaşına karşıtlık, herkes için özgürlük ve herkes için eşit yaşam hakkı gibi konular, özellikle gençler arasında sahip çıkılıp, bunları etkili bir yolla duyulur hale getirebilmek için protest müziği bir araç olarak kullanmışlardır.

Daha çok üniversitelerde ve barlarda seslendirilen protest şarkılar zaman içerisinde tanınır hale gelmiş ve geniş kitlelere yayılmıştır. Böylelikle Protest müzik 1960'lı yılların sembolize edilmiş türü olarak sayfalarda yerini aldı.

Başlarda folk müzikle iç içe olan protest müzik, daha sonraları Rock ile etkileşim içerisine girmiş ve bu şekilde son halini almaya başlamıştır.

Bir şarkıyı dinlediğimizde, bize siyasi bir çağrışım yapıyorsa o zaman buna 'Politik Müzik' diyebiliriz. Politik müziği dinlerken şarkının hangi dönemde yazıldığı, hangi şartlarda son halini aldığı, ne gibi sorunları dile getirmek istediğini anlamak için o dönemi anlamak gerekmektedir (Dunaway, 2000:49).

5.2. Dünyada Protest Müzik Öncüleri

Dünyada protest müzikle ses getiren uyandıran bazı grup ve sanatçılar; Joe Hill (1875 – 1915), Lead Belly (1888 – 1949), New York Besteciler Kolektifi (1931_1936 yılları arasında faaliyet göstermiş, daha sonra dağılmışlardır), Woodrow Wilson Guthrie (1912 – 1967), Pete Seeger (1919 – 2014), Mikis Theodorakis (1925 – 2021), Rolando Alarcon (1929 – 1973), Víctor Lidio Jara Martínez (1932 – 1973), Miriam Makeba (1932 – 2008), Yoko Ono (1933 –), John Lennon (1940 – 1980), Philip David Ochs (1941 – 1976) İnti illimani (1968-2010), Bob Dylan (1941-), Tracy Chapman (1964_), Joan Baez (1941-), Chris De

Burgh (1948-), Boikot (1987-), Maria Faranduri (1947-), Sepultura (1984-), Victor Jara (1932-1973), Pink Floyd (1965-2014), Compay Segundo (1907-2003), Beatles (1960-1970) the Rolling Stones (1962 -) Quilapayun (1960-2004), Buena Vista Social Club (1996-), Woodrow Wilson Guthrie (1912-1967), Neil Young (1945-) Philip David Ochs (1940-1976) Pete Seeger (1919-2014), Rolando Alarcon (1920-1973), Víctor Lidio Jara Martinez (1932-1973) , Miriam Makeba (1932-2008), ve Billy Bragg (1957-) olarak sayılabilir.

Güney Amerika, Küba, Bolivya, Yunanistan ve Amerika başta olmak üzere dünyanın her yerinde protest (devrimci) müzik kendine yer bulmuştur. Bu müzik türünün Türkiye’de de Muhalif müzik, özgün müzik isimleri altında var olduğundan da daha önce bahsedilmişti. Türk protest müziğinin fark yaratan en büyük özelliği geleneksel Anadolu müziklerinin farklı türleri kendi kapsamında bütünlemesidir. Türk protest müziği batı etkisiyle oluşup geleneksel Türk halk ezgileriyle harmanlanan bir yapıda oluşu nedeniyle karma/heterojen bir kumaşa sahiptir. 68 kuşağının kültürel mirası olan bu tür sol ideolojik görüşüyle daha sonraları Türkiye’de de icra edilmeye başlanmıştır. Bu türler aynı zamanda hem geleneksel hem popüler olan müzik türleri olarak da tanımlanabilir. (Halk Müziği, Akdeniz Müziği, Türk Sanat Müziği, Arabesk, Pop ve Rock Müzik). Türkiye’nin protest müzik kültürü, birçok farklı formda icra edilebilmesi ve her tarzda yorumlanabilen açık üsluba sahip olması ile çeşitliliği geniş alanlara yayılan bir kültürdür.

Protest müziğin Türkiye’deki bileşik türlü yapısına örnek olarak şunlar gösterilebilir: Z. Livaneli’nin yorumladığı eserlerde geleneksel Türk, Yunan, Ege ve Akdeniz melodileri baskınken Ahmet Kaya’nı yorumlarında Arabesk ve Halk Müziği tınıları daha ağır basmaktadır. Selda Bağcan Orta Anadolu Halk Müziğine, Rock ve Folk Müzik sounduna yorumladığı eserlerde sıkça yer vermiştir. Grup Kızılırmak ise eserlerinde Batı Müziği, Akdeniz Müziği ve Türk Halk Müziği’nin soundunu yoğun bir şekilde hissettirmiştir.

Bu örneklerle birlikte bakıldığında Özgün ya da Muhalif müzik olarak da anılan Protest müziğini Dünya’daki diğer türlerden ayıran unsur müziksel üslubu değil, anlam ve söylem farklılıklarıdır. Yapısal bakımdan heterojen bir yapıda olsa da Protest müzik ele aldığı konular açısından evrensel bir içeriğe sahiptir. Bu heterojen yapının toplumların ya da bireylerin sorunlarını konu alması Türkiye’de birçok farklı protest müzik sanatçısının türemesine önyak olmuştur. Sevgiliden ayrılmanın yarattığı hüznün, düşük maaşla verilen yaşam mücadelesi, bir askerin evine olan özlemi ya da bir hapishane mahkumunun gördüğü eziyetler gibi çeşitli konularda yazılabilen bu muhalif söylemler içeren müzik akımı daha

sonraları Ahmet Kaya, Selda Bağcan, Zülfü Livaneli gibi bir çok isim sayesinde varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

Özetlemek gerekirse Türkiye'de Popüler Müzik eğlenceli bir atmosfer ile 1950'lerde başlarken, 1960 sonrası siyasi ortamın etkileri ile birlikte politikleşmiştir. Avrupa'da ve Amerika'da olduğu gibi Türkiye'de de üniversitelerde bir öğrenci hareketi olarak başlayan 68 dönemi, Avrupa ve Amerika'dan farklı olarak Türkiye'de protestocu bir hareket olarak değil geleneksel bir kimlik ile bütünleşmiş olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonraları yüzyıllar öncesinin şairleri olan Yunus Emre, Pir Sultan Abdal gibi büyük isimler bu hareketin öncüleri olarak anılacaktır. (Ok, 1994: 42-45).

1960'larda bu müzik türünün gençlerin üzerinde birçok olumlu etkisi de olmuştur. Yerli olmayan malları protesto etmek amacıyla bu akımı kullanan bu anti-emperyalist tutum, gençleri halkın sorunlarını ele alan türkülere yöneltmeye başladı. Kendi ülkesinin büyük şehirlerdeki yaşantılarının dışındaki çoğu konudan haberdar olmayan gençlerin, dünya üzerindeki diğer toplumların sorundan ve kendi ülkelerinin tanımadıkları yönlerinden de haberdar olmak için açık bir kapıları oldu.

68 kuşağı felsefesini benimseyenler, milli değerlerin sahiplenilmesini ve bu duygunun savunulması gerektiğini düşünenlerdi. Bu sol ideolojinin düşünürleri 1970'ler de batı müziğine batı emperyalizminin bir göstergesi olarak bakmışlardır. Bu bakış açısı doğrultusunda batı müziği “yoz” olarak değerlendirip öteleyici bir tavır takınmışlardır. Bu dönemde içi dolu olmayan yüzeysel konular üzerinde duran yoz ürün, pop kültürü olarak adlandırılmış ve bu şekilde benimsenmiştir.

Bu tutumun öncülüğünü, eserlerinde eleştirel dilden vazgeçmeyen yerel ozan Âşık Mahsuni yapmıştır. Eserlerinde kırsal kesimin sıkıntılarını, eksikliklerini işlemiş, kendi duyarlılığını ve duygusallığını bu konuları işleme biçimine yansıtarak ifade etmiştir. Âşık İhsani ise politik tavrı bütünüyle üzerine giymiş, topluma iletiler ulaştırmayı amaçlamıştır. Eserlerini bağlama ile harmanlamış, icraların öğrenci-işçi kesimi içinde yaygınlaşmasını sağlamıştır (Ok, 1994: 42).

Aşık Veysel Şatıroğlu bu dönemde Türk-Kürt, sağ-sol, zengin-fakir, işveren-işçi kavgalarından etkilenerek, Birlik Destanı'nı yazmıştır.

Tablo 5.1. 'Birlik Destanı' Aşık Veysel Şatıroğlu

Allah birdir Peygamber Hak
Rabbül alemindir mutlak
Senlik benlik nedir bırak
Söyleyin geldi sırası

Kürdü, Türkü ne Çerkezi
Hep Adem'in oğlu kızı
Beraberce şehit gazi
Yanlış var mı ve neresi

Kuran'a bak İncil'e bak
Dört kitabın dördü de Hak
Hakir görüp ırk ayırmak
Hakikatte yüz karası

Yezit nedir ne kızılbaş?
Değil miyiz hep bir kardaş
Bizi yakar bizim ataş
Söndürmektir tek çaresi

Kişi ne çeker dilinden
Hem belinden hem elinden
Hayır ve şer emelinden
Hakikat bunun burası

Şu alemi yaratan bir
Odur külli şeye kadir
Alevi sünnilik nedir
Menfaattir varvarası

Cümle canlı bu topraktan
Var olmuştur emir Haktan
Rahmet dile sen Allah'tan
Tükenmez rahmet deryası

Veysel sapma sağa sola
Sen Allah'tan birlik dile
İkilikten gelir bela
Dava insanlık davası

5.3. Protest / Muhalif / Özgün Müzikte Geçen Söz Örnekleri

Muhalif ya da Özgün müzik, özündeki protest kimliğin temelini büyük oranda Alevi-Bektaşî tarihinden ve Türk Halkı ozanlığı geleneğine dayandırmaktadır. Baki Öz, bu Alevi-Bektaşî geleneğinin temelini şu şekilde anlatır:

Alevî mezhebi sunnilere göre İslam kurallarına kimliklerini koruyarak itaat eden bir karaktere sahipti. Alevîler aşîret düzeniyle yaşayan özgür yaradılışlı insanlardı. Mevcut devlet düzeninde yaşamaya yanaşmak istemiyor, “resmî ideolojiyi” benimsemeyi reddediyorlardı. Sunniliğin Osmanlı da resmî mezhep haline gelmesiyle Anadolu’ya din ile giren Arapçılık, dinsel, siyasal, ekonomik ve ideolojik bir sömürgecilik halinde alevîler üzerinde etkili olmaya başladı. Alevîlerin aleyhine gelişmeye başlayan ortam şartlarına kimliklerini koruyarak tepki gösterdiler. Bu ortamdan dolayı alevîler “ideal düzen” arayışına girdiler. Alevîlerin bu tepkili tutumları ve “Mehdî” bekleyişleri bu arayıştan kaynaklanıyordu (Öz, 2003: 195).

Anlatılan bu genel Alevî tarihi ile Hasan Kaplani’nin bir eseri olan “Kerbela Destanı” arasında belirli bir uyum mevcuttur. Kerbela Destanı’nın sözlerine dikkat edildiğinde Kerbela Vakası’nın yanında Börklüce Mustafa, Nazım Hikmet ve Şeyh Bedrettin gibi komünizmi benimsemiş kimselerin de anlatımına yer verildiği açıkça görülmektedir. Bu eser türkû formunda bestelenmiş bir eserdir. Sosyalist kimselerin ve Alevî-Bektaşî görüşünü benimseyen toplulukların birbirini tamamlayan unsurlar olduğu bu eserin incelenmesiyle anlayabiliriz:

Kerbela Destanı (Hasan Kaplani)

Tablo 5.2. ‘Kerbela Destanı’ Hasan Kaplani

Yüreğimi Parça Parça Ayırdın
Biri Kerbelanın Çölünde Kaldı
Biri Yola Çıktı Şam Diyarına
Biri Muaviye Elinde Kaldı

Biri Gitti Hacı Bektaş Yurduna
Takılıp Da Erenlerin Ardına
Biri Pir Sultanın Düştü Derdine
Biri Hızır Paşa Elinde Kaldı

Biri Börklüceylen Yanarken Köze
Biri Bedrettinle Vardı Sereze
Biri Nazımilen Geldi Gözgöze
Biri Ozanların Dilinde Kaldı

Biri Dalgasında Karadenizin
Birini Nesimi Ardına Yüzdü
Kan Deryalarında Birini Ezip
Biri Kızıldere Yolunda Kaldı

Biri Sır Vermeyip Serinden Oldu
Biri Çiçek İdi Munzurda Soldu
Biri Yıldız Gibi Gözden Kayboldu
Biri Nurhakların Gölünde Kaldı

Biri Dedi Sayılmayız Parmakla
Biri Dedi Tükenmeyiz Kırmakla
Biri Dedi Ölürmüyüm Vurmakla
Biri Can Ağacının Dalında Kaldı

Biri Dedi Unuttun Mu Maraşı
Orda Aktı Mazlumların Gözyaşı
Biri İleriye Yürüttü Başı
Biri Bedenimin Solunda Kaldı

Biri Karanlıktan Çıktı Bağırır
Biri Canlı Aydınlığa Sevinir
Biri Yunus İle Hakkı Çağırır
Biri Kaplani'nin Telinde Kaldı

68 kuşağındaki Anadolu Rock şarkıcı ve grupları geleneksel halk müziğinden oldukça etkilenmişlerdir. Halk müziğindeki ezgiler, sözler ve ritim yapılarını kendi türlerine uyarlamışlardır. Tireli'nin de bahsettiği üzere, Cem Karaca'nın Dadaloğlu, Tamirci Çırağı, Ceviz Ağacı, Dostlar Beni Hatırlasın, Edip Akbayram'ın Kibar Gelin, Selda Bağcan'ın Maden işçileri, Koçero, Aşık Mahsuni'nin Karaoğlan eseri halk müziği esintisinde popülerite kazanmış şarkılar olduğunu görmekteyiz (Tireli, 2007:62)

Toplumcu-gerçekçi fikir ile doğan ozanlık geleneği, eserlerin siyasi konusunu içermektedir. Politika ve toplumsal gerçekçilik dışında yiğitlik, kahramanlık, aşk, hüzn gibi konular da yine muhalif tutum çerçevesinde ele alınmıştır. Böylelikle halk türkülerini popüler kültüre yakınlaştırmışlardır.

Protest türkülerin en önemli özelliği kurulmuş olan düzene karşıtlık içinde olmalarıdır. Dönemin sistemine başkaldırıyı, politik söylemleri ve sosyal hakları konu eden başlıca ozanlarımız Karacaoğlan, Köroğlu, Dadaloğlu, Pir Sultan Abdal'dır. Onların eserlerinde aşk acısı ve gözyaşı, gurbet ve kavuşma, hapishane ve özgürlük temaları beraberinde sosyal yaşamı etkileyen her türlü olgu mevcuttur. Bu özellikleriyle kitlelere hem örnek hem de derman olmuşlardır. Muhalif tutuma ayna tutan eserlerden birçok örnek vermek mümkün. Aşağıda bu örneklerden bazılarını göreceğiz;

Tamirci ırağı

Söz-Müzik-Seslendiren: Cem Karaca

Tablo 5.3. ‘Tamirci ırağı’ Cem Karaca

Gönlüme bir ateş düştü yanar ha yanar yanar
Ümit gönlümün ekmeęi umar ha umar umar

Elleri ak yumuk yumuk, ojeli tınakları
Nerelere gizlesin řu avucum nasırları
Otomobili tamire geldi dün bizim tamirhaneye
Görür görmez vurularak başladım ben sevmeye
Ayağında uzun etek, dalga dalga saçları

Ustam seslendi uzaktan oğlum al takımları
Ustam seslendi uzaktan oğlum al takımları

Bir romanda okumuřtum buna benzer bir řeyi
Cildi parlak kağıt kaplı, pahalı bir kitaptı
Ne olmuş nasıl olmuşsa aşık olmuştu genç kız
Yine böyle bir durumda tamirci çırağına

Ustama dedim ki bugün giymeyim tulumları
Arkası puslu aynamda taradım saçlarımı
Gelecekti bugün geri arabayı almaya
O romandaki hayali belki gerçek yapmaya
O romandaki hayali belki gerçek yapmaya

Durdu zaman, durdu dünya, girdi içeri kapıdan
Durdu zaman, durdu dünya, girdi içeri kapıdan

Öylece bakakaldım gözümü ayırmadan
Öylece bakakaldım gözümü ayırmadan

Arabanın kapısını açtım, açtım girsin içeri
Arabanın kapısını açtım girsin içeri
Kalktı hilal kaşları, sordu kim bu serseri
Kalktı hilal kaşları, sordu kim bu serseri

Çekti gitti arabayla egzozuna boęuldum
Gözümde tomurcuk yaşlar ağır ağır doğrudum
Ustam geldi, sırtıma vurdu, unut dedi romanları
İşçisin sen işçi kal giy dedi tulumları
İşçisin sen işçi kal giy dedi tulumları

Amerika Katil

Söz-Müzik-Seslendiren: Aşık Mahsuni Şerif

Tablo 5.4. ‘Amerika Katil’ Aşık Mahsuni

Bütün insanlık adına
Amerika katil katil
Hukuk yapar kendi teper
Amerika katil katil
Kanun yapar geri teper
Amerika katil katil

Vietnam'ın suçu nedir
Hür yaşamak ayıp mıdır
Atom patlat ister kudur
Amerika katil katil katil

Genç ihtiyar gebe kadın
Öldürmedik bırakmadın
Genç ihtiyar gebe kadın
Öldürmedik bırakmadın

Tarihin ırzına kıydın
Amerika katil katil
Amerika katil katil
Katil Amerika

Satın aldın devletleri
Kuşlara taktın ipleri
Her kapıda kilitleri
Amerika katil katil

Mahzuni Şerif uyuma
Gün geldi çattı akşama
Benden selam Vietnam'a
Amerika katil katil

Bizden selam Vietnam'a
Amerika katil katil
Amerika katil katil
Güvenme sakın

Ceviz Ağacı

Söz: Nazım Hikmet, Müzik ve Seslendiren: Cem Karaca

Tablo 5.5. ‘Ceviz ağacı’ Nazım Hikmet

Başım köpük köpük bulut
İçim dışım deniz
Ben bir ceviz ağacıyım
Gülhane Parkı'nda
Budak budak
Şerham şerham ihtiyar bir ceviz
Ne sen bunun farkındasın
Ne polis farkında

Ben bir ceviz ağacıyım
Gülhane Parkı'nda
Yapraklarım suda balık gibi kıvıl kıvıl
Yapraklarım ipek mendil gibi tiril tiril
Koparıver gözlerinin gülüm yaşını sil
Yapraklarım ellerimdir
Tam yüz bin elim var
Yüz bin elle dokunurum sana İstanbul'a
Yapraklarım gözlerimdir
Şaşarak bakarım
Yüz bin gözle seyrederim seni İstanbul'u
Yüz bin yürek gibi
Çarpar çarpar yapraklarım.

Ben bir ceviz ağacıyım
Gülhane Parkı'nda
Ne sen bunun farkındasın
Ne polis farkında

Bir rivayete göre Ceviz Ağacı şarkısının hikayesi şöyle gelişmiştir; Nazım Hikmet'in sevgilisiyle buluşmak için gittiği Gülhane parkında bir ceviz ağacı vardır. Ceviz ağacının altında buluşmak üzere sevgilisini bekleyen Hikmet devriye gezen kolluk kuvvetlerini görür. O dönemde aranılanlar listesinde olan Nazım polislerden saklanmak ister. Ne yapacağını bilemeyen Hikmet altında durduğu ceviz ağacına bakar ve hemen oraya tırmanır. Nazım'ın ağacın tepesinde olduğunu bilmeyen Piraye ağacın altında beklemeye başlar. Nazım ağaç üzerinde Piraye ağacın altında beklemeye başlarlar. Polislerin gitmesini bekleyen Nazım cebinden kalemi kağıdı çıkarır ve Ceviz Ağacı şiirini yazar.

1970’li yıllarda meydana getirilen çeşitli türlerde eserlerin büyük bölümünde bu dönemde yaşanan siyasi ortamın etkilerini görmek mümkündür. Bu yolla haklı sebeplerle bulundukları talepler yüzünden öldürülen öğrenciler, düşünceleri yüzünden hapislere kapatılan gençler, yabancı ülkelere göç etmek zorunda kalan işçiler, çalıştıkları yerde can güvenliği olmayan kimseler gibi birçok toplumsal sorun dile getirilmek istenmiştir.

5.4. Halk Ozanlarının Şiirlerini Besteleyen Özgün ve Protest Müzik Şarkıcıları ve Gruplar

1960’larda doğmuş Protest Müziğin Türkiye’de Anadolu-Rock ve Anadolu-Pop olarak yankı bulmasından sonra bu türde eserler üretmeye başlayan birçok yerli müzik grubu ve besteci ortaya çıkmıştır. Sözlerini kendi yazan besteciler olduğu gibi Türk Edebiyat Tarihi’nde yer alan önemli ozanlar dahil olmak üzere hem yeni hem eski halk ozanlarının şiirlerini de bestelerin arasına katılarak bu eserler arasında önemli bir yere koymuşlardır.

Bu müzik gruplarının ve bestecilerin eserlerine Türk ozanlarının söylemlerini dahil etmelerin en büyük nedeni, Anadolu ozanlık geleneğinin bir parçası haline gelmiş olan sisteme muhalif tavırları ve Alevi-Bektaşî geleneğinin karakterinde yer alan sosyalist/komünist düşünce biçimi ve dinsel gelenekleridir. Aşağıda verilen örnekler incelendiğinde sanatçıların eserlerinde kullandıkları eski ozanların şiirleri ile protest dünya görüşleri arasındaki paralellik açıkça görülecektir. (İnönü University Journal of Culture and Art 2016: 66).

Popüler Protest müzik kültürü ile Anadolu Ozanlık geleneği arasındaki bağlantı yalnızca ele aldığı konu ve sözlerle sınırlı değildir. Protest müzik üreten besteci ve gruplar aynı zamanda ozanlık geleneğine özgü ezgi ve motifleri de kullanmışlardır. Bu eserlerin büyük çoğunluğu türkü formatında, la karar ağırlıklı ve ‘Garip Ayağı’, ‘Kerem Ayağı’ ve ‘Hüseyin Ayağı’ gibi kalıpları barındıracak şekilde türetilmiştir. Erzincan Tercan Yöresi’ ne mensup, Nida Tüfekçi’nin derlediği Âşık Daimi’ ye ait Ey Şahin Bakışlım Semahı’ nı Grup Yorum seslendirmiş ve bu duruma oldukça güzel bir örnek teşkil etmiştir.

Çalışmanın sonraki bölümünde Protest müzik tarzında eserler vermiş on grup ve sanatçının, Halk ozanlarından alıntılarla ürettikleri bir kaç eser incelenecek ve bazı tespitlerde bulunulacaktır. Bu üretici ve yorumcular, Selda Bağcan, Fikret Kızılok, Ahmet Kaya, Edip Akbayram, Ersen ve Dadaşlar, Zülfü Livaneli, Moğollar, Grup Yorum ve Grup Kızılırmak olarak sıralanabilir. Bu örneklerinin sayısı elbette ki bu isimler ve eserlerle sınırlı

değildir ancak ele alınacak sınırlı sayıdaki bu örnekler toplumu analiz etmek açısından fazlasıyla yeterli olacaktır.

5.4.1. Edip Akbayram (1950-)

Resim 5.1. Edip Akbayram

Edip Akbayram'ın icra ettiği tür Anadolu Pop/Rock müzik türündendir. Akbayram eserlerinde ozanların şiirlerini fazlaca kullanmış ve bu ozanların düşünüş biçimlerinde faydalanarak, kendi ideolojisi doğrultusunda eserler ortaya koymuştur. Ancak tüm eserlerinde politik bir tutum olduğu söylenemez.

En çok etkilendiği ozan Aşık Mahzuni Şerif'tir.

Tablo 5.6. Merdo

Merdo

*Sana bir gün olsun
Gülmedi hayat
Kaderi berbat merdo merdo
Burası gurbet*

*Gelme demedim mi merdo
Dönme demedim mi
Dururlar seni merdo merdo
Söylemedim mi*

*Köprüniün başına merdo
Pusu kurarlar
Seni ararlar merdo merdo
İzin sorarlar seni kırarlar*

*Gelme demedim mi merdo
Dönme demedim mi
Dururlar seni merdo merdo
Söylemedim mi*

*Mahzuni yanıyor sana merdo
Bitti baharım
Bahar ayları merdo merdo
Soldu bağlarım yeşil bağlarım*

*Gelme demedim mi merdo
Dönme demedim mi
Dururlar seni merdo merdo
Söylemedim mi*

Aşık Mahzuni Şerif

Tablo 5.7. Kükredi Çimenler

Kükredi Çimenler Açıldı Güller

*Kükredi çimenler açıldı güller
Al şala bürünür bahçeler bağlar
Ömrümden gidiyor bu geçen günler
Ah çektikçe didelerim kan ağlar*

*Sefil baykuş viranede seslenir
Roç yiğitler gurbet ele yaslanır
Her türlü çiçekle kırlar süslenir
Yeşil yaprak giyer dumanlı dağlar*

*Mart ayında sarı çiğdem açılır
Nisan gelir çayır çimen seçilir
Mayıs sonu yaylalara göçülür
Güzellere eda verir o çağlar*

*Yağmur yağar şimşek çakar gök gürler
Çoban kaval çalar seslenir kırlar
Güneş vurur buharlanır o yerler
Derin derin derelerden su çağlar*

*Dağları her türlü gül eden mevsim
Ayları toplayıp yıl eden mevsim
Veysel'i bir aşka kul eden mevsim
Kırılmaz Veysel'i bağlayan bağlar*

Aşık Veysel

Tablo 5.8. Bu Mezarda Bir Garip Var

Garip (Bu Mezarda Bir Garip Var)

*Hızlı hızlı giden yolcu
Bu mezarda bir garip var
Bak taşına acı acı
Bu mezarda bir garip var*

*Kurumuş yeşil otları
Toprak olmuş umutları
Gökte mavi bulutları
Bu mezarda bir garip var*

*İzi bile yok dünyada
Onu aramak beyhuda
Ne gezersin bu ovada
Bu mezarda bir garip var*

*Gökler yüksek toprak derin
Rüzgar eser serin serin
Senin olsun çiçeklerin
Bu mezarda bir garip var*

*Etrafı ağaç dizili
Vücudu toprak sızılı
Taşı Mahzuni yazılı
Bu mezarda bir garip var*

Aşık Mahzuni Şerif

Tablo 5.9. Kendim ettim Kendim Buldum

Kendim Ettim Kendim Buldum

*Karadır bu bahtım kara
Sözüm kar etmiyor yara
Yaktı yüreğimi nara eyvah eyvah eyvah ey*

*Kendim ettim kendim buldum
Gül gibi sarardım soldum eyvah eyvah ey*

*Bilmez yar gönlümü bilmez
Akar gözyaşımı silmez
Bir kere yüzüme gülmez eyvah eyvah eyvah ey*

*Kendim ettim kendim buldum
Gül gibi sarardım soldum eyvah eyvah ey*

*Karadır bu bahtım kara
Sözüm kar etmiyor yare
Yaktın yüreğimi nara (eyvah eyvah eyvah ey)*

*Kendim ettim kendim buldum
Gül gibi sararıp soldum (eyvah eyvah eyvah ey)*

*Bilmez yar gönlümden bilmez
Akar gözyaşlarım dinmez
Bir kere yüzüme gülmez (eyvah eyvah eyvah ey)*

*Kendim ettim kendim buldum
Gül gibi sararıp soldum (eyvah eyvah eyvah ey)*

*Söylerim sözüm' almıyor
O yar yüzüme gülmüyor
Garip gönlümü bilmiyor (eyvah eyvah eyvah ey)*

*Kendim ettim kendim buldum
Gül gibi sararıp soldum (eyvah eyvah eyvah ey)*

Neşet Ertay

Tablo 5.10. Boşu Boşuna

Boşu Boşuna

*Mevlam (Hak) bana ömür vermiş
Boşu boşuna boşu boşuna
Vücuduma bir can girmiş
(Bedenime bir can girmiş)
Boşu boşuna boşu boşuna*

*Su akar deryaya varır
Deryadan mayı çıkarır
Gökyüzünde yağmur olur
Boşu boşuna boşu boşuna*

*İsa Meryem'e mi kalmış
Musa asadan ne bulmuş
Süleyman bir sultan olmuş
Boşu boşuna boşu boşuna*

*Gahi gittim gahi geldim
Aradım kendimi buldum
Bir Mahzuni Şerif oldum
Boşu boşuna boşu boşuna*

Aşık Mahzuni Şerif

5.4.2. Cem Karaca (1945-2004)

Resim 5.2. Cem Karaca

Cem Karaca da Protest müziğın öncü isimlerindendir. Anadolu Pop-Rock türünde eser veren bu sanatçı sol görüşü benimsemiş, eserlerinde bu ideolojiye uygun görüşteki ozanların şiirlerini kullanmıştır. Aşağıdaki örneklerde Âşık Veysel, Karacaoğlan, Erzurumlu Emrah, Dadaloğlu, Pir Sultan Abdal gibi birçok ozanın şiirlerine eserlerinde yer veren Cem Karaca'nın nitelikli Anadolu Pop-Rock icra ederken Türk Halk Ozanları geleneğinden oldukça etkilendiğı açıkça görölmektedir.

Tablo 5.11. Uzun İnce Bir Yoldayım

Uzun İnce Bir Yoldayım

*Uzun ince bir yoldayım
Gidiyorum gündüz gece
Bilmiyorum ne haldeyim
Gidiyorum gündüz gece*

*Dünyaya geldiğim anda
Yürüdüm aynı zamanda
İki kapılı bir handa
Gidiyorum gündüz gece*

*Uykuda dahi yürüyom
Kalmaya sebep arıyom
Gidenleri hep görüyom
Gidiyorum gündüz gece*

*Kırk dokuz yıl bu yollarda
Ovada dağda çöllerde
Düşmüşem gurbet ellerde
Gidiyorum gündüz gece*

*Düşünülrse derince
Irak görünür görünce
Yol bir dakika mukdarınca
Gidiyorum gündüz gece*

*Şaşar Veysel işbu hale
Gah ağlaya gahi güle
Yetişmek için menzile
Gidiyorum gündüz gece*

Aşık Veysel

Tablo 5.12. Üryan Geldim, Üryan Giderim

Üryan Geldim Gene Üryan Giderim

*Üryan geldim gene üryan giderim
Ölmemeğe elde fermanım mı var
Azrail gelmiş de can talep eder
Benim can vermeğe dermanım mı var*

*Dirilirler dilirler gelirler
Huzur-ı mahşerde divan dururlar
Harami var diye korku verirler
Benim ipek yüklü kervanım mı var*

*Er isen erliğin meydana getir
Kadir Mevla'm noksanımı sen yetir
Bana derler gam yükünü sen götür
Benim yük götürür dermanım mı var*

*(Farklı kaynaktan ek dördlük)
Yitir şu gönülden ileği yitir
Cehd eyle elini yoksula yedir
Bana derler gam yükünü sen götür
Benim yük götürür dermanım mı var*

*Karac'oğlan der ki ismim öğerler
Ağı oldu yediğimiz (bildiğimiz) şekerler
Güzel sever deyi isnad ederler
Benim Hak'tan özge sevdiğim mi var*

*Üryan geldim gine üryan giderim
Ölmemeye elde fermanım mı var efendim oy
Can alıcı gelmiş canım almaya
Benim can vermeye dermanım mı var efendim oy
Canım efendim oy*

*Şu dünyanın hesabını bizden isterler
Onun için el çektiler veliler efendim oy
Harami var deyi korku verirler
Benim ipek yüklü kervanım mı var efendim
Canım efendim oy*

Karacaoğlan

Tablo 5.13. Dönene Dönsün

Dönen Dönsün Ben Dönmezem

*Koyun beni Hak aşkına yanayım
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan
Yolumdan döniş mahrum mu kalayım
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan*

*Benim pirim gayet ulu kişidir
Yediler ulusu Kırklar eşidir
On İki İmam'ın server başıdır
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan*

*Kadılar müftüler fetva yazarsa
İşte kemend işte boynum asarsa
İşte hançer işte kellem keserse
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan*

*Ulu mahşer olur divan kurulur
Suçlu suçsuz gelir anda derilir
Piri olmayanlar anda bilinir
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan*

*Pir Sultan'ım arşa çıkar ünümüz
O da bizim ulumuzdur pirimiz
Hakk'a teslim olsun garip canımız
Dönen dönsün ben dönmezem yolumdan*

Pir Sultan Abdal

Tablo 5.14. Dedim Dedi

Dedim Dedi (Seherde Uyanmış)

*Seherde uyanmış gözleri mahmur
Dedim sarhoş musun söyledi yok yok
Ak elleri boğum boğum kınalı
Dedim bayram mıdır söyledi yok yok*

*Dedim inci nedir dedi dişimdir
Dedim kalem nedir dedi kaşımın
Dedim onbeş nedir dedi yaşımın
Dedim daha var mı söyledi yok yok*

*Dedim duman nedir dedi aynumda
Dedim zulüm vardır dedi boynumda
Dedim gül memeler dedi koynumda
Dedim ver ağzıma söyledi yok yok*

*Dedim pişen nedir dedi zulümdür
Dedim zulüm nedir dedi ölümdür
Dedim Emrah neyin dedi kulumdur
Dedim satar mısın söyledi yok yok*

Ercişli Emrah

5.4.3. Selda Bağcan (1948-....)

Resim 5.3. Selda Bağcan

Müziğe ilk başladığı yıllarda Anadolu Pop/Rock etkisinde eserler verirken, kariyerinin ilerleyen dönemlerinde Özgün ve Halk Müziği türlerinde eserler vermiştir. Bağcan ürünlerinde sol ideolojisini ve ozanlık geleneğine ait formları görmek mümkündür. Verilecek olan örneklerde, Pir Sultan Abdal, Hasan Kaplanı ve Aşık Mahzuni Şerif gibi birçok eserini repertuvarına eklediğini göreceğiz. En bilinen şarkılarından biri şüphesiz 1977 yılında seslendirdiği, müziği Aşık Mahsuni Şerif'e ait olan 'Yuh Yuh' adlı şarkı, yıllarca dillere pelesenk olmuştur.

Tablo 5.15. Çeşm-i Siyahım

İşte Gidiyorum eşmi Siyahım

*İşte gidiyorum çeşmi siyahım
Önümüzde dağlar sıralansa da
Sermayem derdimdir servetim ahım
Karardıkça bahtım karalansa da*

*Haydi dolaşalım yüce dağlarda
Dost beni bıraktı ah ile zarda
Ötmek istiyorum viran bağlarda
Ayağıma cennet kiralansa (sıralansa) da*

*Bağladım canımı (ömrümü) zülfün teline
Sen beni bıraktın elin diline (gurbet eline)
Güldün Mahzuni'nin garip haline
(Bakmadın Mahzuni'nin berbat haline)
Mervan'ın elinden (elinde) parelense de*

Aşık Mahzuni Şerif

Tablo 5.16. Kul Olayım Kalem Tutan Ellere

Kul Olayım Kalem Tutan Ellere 1

*Kul olayım kalem tutan ellere
Katip arzuhalim şaha böyle yaz
Şekerler ezeyim şirin dillere
Katip arzuhalim şaha böyle yaz
Güzelim ey güzelim ey güzellim ey*

*Allahın seversen katip böyle yaz
Dünnü gün ol şaha eylerim niyaz
Umarım yıkılsın şu kanlı Sivas
Katip arzuhalim şaha böyle yaz
Güzelim ey güzelim ey güzellim ey*

*Sivas ellerinde zilim çalınır
Çamlı beller bölük bölük bölünür
Dosttan ayrılmışım bağrım delinir
Katip arzuhalim şaha böyle yaz
Güzelim ey güzelim ey güzellim ey*

*Münafiğin her dediği oluyor
Gül benzimiz sararıp da soluyor
Gidi Mervan şad olup da gülüyor
Katip arzuhalim şaha böyle yaz
Güzelim ey güzelim ey güzellim ey*

*Pir Sultan Abdal'ım ey Hızır Paşa
Gör ki neler gelir sağ olan başa
Hasret koydun bizi kavim kardaşa
Katip arzuhalim şaha böyle yaz
Güzelim ey güzelim ey güzellim ey*

*Kul olayım kalem tutan eline
Katip ahvalimi Şah'a böyle yaz
Şekerler ezeyim şirin diline
Katip ahvalimi Şah'a böyle yaz*

*Allah'ı seversen katip böyle yaz
Dünnü gün ol Şah'a eylerim niyaz
Umarım yıkılsın şu kanlı Sivas
Katip ahvalimi Şah'a böyle yaz*

*Sivas illerinde zilim çalınır
Çamlı beller bölük bölük bölünür
Ben dosttan ayrıldım bağrım delinir
Katip ahvalimi Şah'a böyle yaz*

*Münafikın her dediği oluyor
Gül benzimiz sararıp da soluyor
Gidi Mervan şad oluban gülüyor
Katip ahvalimi Şah'a böyle yaz*

*Pir Sultan Abdal'ım ey Hızır Paşa
Gör ki neler gelir sağ olan başa
Hasret koydu bizi kavim kardaşa
Katip ahvalimi Şah'a böyle yaz*

Pir Sultan Abdal

Tablo 5.17. Kısas Semahı (Eser dört bölümden oluşmakta. Burada verilen örnekte ilk ve son bölümler bulunmaktadır.)

Kısas Semahı	
Birinci Bölüm	(Düvaz imam)
(Düvaz imam)	Alim Hasan Hüseyin Zeyneli Bakır Cafer Kazım Musa Rıza'ya zikir Taki Naki Askeri Mehdi'ye şükür İbrahim'in desti demanı Haydar
Medet Allah ya Muhammed ya Ali Bizi dergahından mahrum eyleme Pirim Hüsnar Hacı Bektaş-ı Veli Bizi dergahından mahrum eyleme	(Düvaz imam)
Adem'i Safiyullah Adem hakkiyçun Muhammed Mustafa hatem hakkiyçun Eyyub'a verdiği sitem hakkiyçun Bizi dergahından mahrum eyleme	Muhammed Mustafa hem Mürtezayı Hatice Fatime Hayrünnisayı Şah Hasan Hüseyin Zeynel Abayı Bakır Cafer Kazım Musa Rıza'ya
Hasan'ın aşkına kılalım zarı Şah Hüseyin dinimizin serveri Alemin cârısın Cenab-ül Bâri Bizi dergahından mahrum eyleme	Taki Naki Askeri Mehdi rivayı On dört mahsumeyyin Pir-i Sefayı Sen bunlardan eyle hem ilticayı Dilerse Hürremi derde devayı
Zeynel'in canına kıldılar ceza Muhammed Bakır'dır sırrı Mürteza İmam Cafer Kazım Musayı Rıza Bizi dergahından mahrum eyleme	(Gülbang)
Muhammed der ki didarım Hak'tır Taki Naki Askeri er-rahmadımdır Severim Mehdi'yi niyazım vardır Bizi dergahından mahrum eyleme	Allah Allah Allah Allah Semahlar saf ola günahlar def ola Hak Muhammed Ali gözcümüz bekçimiz ola Dil bizden nutuk Hazret-i Pir'den ola Gerçeğin demine hü
(Gülbang)	Allah Allah Allah Allah Yarabbi Kerbelâ şehitlerinin hümeti için On dört mahsumu pak 17 kemerbest Efendilerimizin hümetine semahlarımızı Kırklar semahına dahil eyleyesin Yarabbi elimizden belimizden dilimizden Bilerek bilmeyerek yaptığımız günahlarımızı Af ü mağfiret eyleyesin Bin günahımızı bir gerçeğe bağışlayasın Balım Sultan Kızıl Deli Abdal Musa Hacı Bektaş-ı Veli Kutbü'l-Ahtad Efendilerimizin hayli himmetleri Üzerimizde hazır ve nazır ola Gelmiş gitmiş göz gönül katmış ola Cömertler cemine evliya keremine Gerçek erenler demine On iki imamın katarından ayırmaya Dil bizden himmet hidayet Kerbelâ'da yatan Şah Hüseyin Celal Abbas'tan ola
Mehmet Acet	

Tablo 5.18. Yürüyorum Dikenlerin Üstünde

Yürüyorum Dikenlerin Üstünde

*Karanlık bir gece yol görünmüyor
Yürüyorum dikenlerin üstünde
Kara çalı bana aman vermiyor
Yürüyorum dikenlerin üstünde*

*Güneş erken doğup şafak sökmüyor
Gökteki bulutu söküp atmıyor
Ay karanlık güneş ışık tutmuyor
Yürüyorum dikenlerin üstünde*

*Sonlanmadı menzil ile durağım
Belki çok yakınım belki ırağım
Yaralandı parça parça ayağım
Yürüyorum dikenlerin üstünde*

*Yavaş yavaş ilerlerken Kaplani
Benim ile yola çıkanlar hani
Geri dönsem taş tutar el beni
Yürüyorum dikenlerin üstünde*

Hasan Kaplani

Tablo 5.19. Dumanlı Dumanlı Oy Bizim Eller:

Dumanlı Dumanlı

*Vay göresim geldi Berçenek seni
Dumanlı dumanlı oy bizim eller
Nasıl unutturum körpe yavrumu*

*Dumanlı dumanlı oy bizim eller
Oturup ağlarsam delisin derler*

*Bizim elin yiğitleri bol olur
Çalar davulları dizgin dol'olur
Ölüm bize tozlu tozlu yol olur*

*Dumanlı dumanlı oy bizim eller
Oturup ağlarsam delisin derler*

*Mahzuni Şerif'im vay beni
Hani ya ikrarsız ikrarın hani
Oy göresim geldi nazlı yar seni*

*Dumanlı dumanlı oy bizim eller
Oturup ağlarsam delisin derler*

*Oy göresim geldi Berçenek seni
Dumanlı dumanlı oy bizim eller
Aktı gözüüm yaşı oldu bir çanak
Dumanlı dumanlı oy bizim eller*

*Bizim elin yiğitleri bol olur
Çalar davulları dizgin dol'olur
Ölüm bize tozlu tozlu yol olur
Dumanlı dumanlı oy bizim eller*

*Mahzuni Şerif'im oy beni beni
Hanıya ikrarsız ikrarın hani
Oy göresim geldi güzelim seni
Dumanlı dumanlı oy bizim eller*

Aşık Mahzuni Şerif

Tablo 5.20. Yuh Yuh

Yuh Yuh (Uzaktan Yakından)

*Uzaktan yakından yuh çekme bana
Sana senin gibi baktım ise yuh
Efendi görünüp bütün insana
Hakk'ın kullarını yıktım ise yuh*

*Yuh yuh soyanlara
Soyup kaçıp doyanlara
İnsan(lar)a kıyanlara
Yuh nefesine uyanlara yuh*

*Ben hoca değilim muska yazmadım
Ben hacı değilim Arap gezmedim
Kuvvetliyi sevip (tutup) zayıf ezmedim
Namussuza boyun büktüm (eğdim) ise yuh*

*Yuh yuh soyanlara
Soyup kaçıp doyanlara
İnsan(lar)a kıyanlara
Yuh nefesine uyanlara yuh*

*Ne demek efendim bey ve amele
Fakir soymak yakışır mı kemale
Rüşveti hak bilip her dak(i)ka hile
Yapıp yapıp kafa çektim ise yuh
(Yapıp yapıp inkar ettiysem yuh)*

*Yuh yuh soyanlara
Soyup kaçıp doyanlara
İnsan(lar)a kıyanlara
Yuh nefesine uyanlara yuh*

*Bu kadar milletin hakkın alanlar
Onları kandırıp zevke dalanlar
Diplomayla olmaz hakim olanlar
Suçsuzun başına çöktüm ise yuh*

*Yuh yuh soyanlara
Soyup kaçıp doyanlara
İnsan(lar)a kıyanlara
Yuh nefesine uyanlara yuh*

*Mahzuni'yim benden başlar asalet
Asillere paydos beye nihayet
Şu insanlık derde girerse (düşerse) şayet
Ona yar olmaktan bıktım ise yuh
(Ben onu sevmekten bıktım ise yuh)*

*Yuh yuh soyanlara
Soyup kaçıp doyanlara
İnsan(lar)a kıyanlara
Yuh nefesine uyanlara yuh*

Aşık Mahzuni Şerif

5.4.4. Ersen ve Dadaşlar (1969-....)

Resim 5.4. Ersen ve Dadaşlar

Ersen ve Dadaşlar da Pir Sultan Abdal, Karacaoğlu, Âşık Veysel gibi halk ozanlarının şiirlerinin çağdaş yorumlarından anlaşılabilceği gibi Türk Halk ozanları geleneğinden oldukça etkilenmiştir. Anadolu-Rock ın önemli temsilcilerinden olan ve 68 kuşağı müzik yapısına ilk örnekleri kazandıran bu grup kendi özgün şarkı sözlerini de eserlerinde kullanmışlardır.

Erzurum kökenli olan Dadaşlık geleneğinin milliyetçi yapıda olduğu bilinmektedir. Ersen ve Dadaşlar grubunun isminden de anlaşılacağı üzere bu grup sol görüşlü olmakla birlikte aynı zamanda milliyetçidir de. Barış Manço gibi Ersen ve Dadaşlar da bu durumun istisnalarından biridir. Bu grubun önemle anılmasına temel sebepler bu istisnai duruma sahip olmaları, Anadolu ozanlık geleneğinin içeriklerini eserlerinde konu edinmeleri ve Anadolu-Rock ın öncülerinden olmaları şeklinde sıralanabilir. Türk Halk ozanları geleneğinin eserlere dahil edilmesi sadece sol görüşlü sanatçıların yapılarına özgü bir unsur değildir. Sağ görüşlü kimseler de aynı geleneği eserlerine dahil etmişlerdir. (Doğan 2016: 68).

Tablo 5.21. Dostlar Beni Hatırlasın

Dostlar Beni Hatırlasın

*Ben giderim adım kalır
Dostlar beni hatırlasın
Düğün olur bayram gelir
Dostlar beni hatırlasın*

*Can kafeste durmaz uçar
Dünya bir han konan göçer
Ay dolanır yıllar geçer
Dostlar beni hatırlasın*

*Can bedenden ayrılacak
Tütmez baca yanmaz ocak
Selam olsun kucak kucak
Dostlar beni hatırlasın*

*Ne gelsemdi ne giderdim
Günden güne arttı derdim
Garip kalır yerim yurdum
Dostlar beni hatırlasın*

*Açar solar türlü çiçek
Kimler gülmüş kim gülecek
Murat yalan ölüm gerçek
Dostlar beni hatırlasın*

*Gün ikindi akşam olur
Gör ki başa neler gelir
Veysel gider adı kalır
Dostlar beni hatırlasın*

Aşık Veysel

Tablo 5.22. Beni Hor Görme Kardeşim

Beni Hor Görme Kardeşim

*Beni hor görme kardeşim
Sen altınsın ben tunç muyum
Aynı vardan var olmuşuz
Sen gümüşsün ben saç muyım*

*Ne var ise sende bende
Aynı varlık her bedende
Yarın mezara girende
Sen toksun da ben aç muyım*

*Kimi molla kimi derviş
Allah (Mevla'm) bize neler vermiş
Kimi arı çiçek dermiş
Sen balsın da ben cec miyim*

*Topraktandır cümle beden
Nefsini öldür ölmeden
Böyle emretmiş Yaradan
Sen kalemsin ben uç muyum*

*Tabiata Veysel aşık
Topraktan olduk kardaşık
Aynı yolcu yuz yoldaşık
Sen yolcusun ben baç muyım*

Aşık Veysel

Tablo 5.23. Bir Ayrılık Bir Yoksulluk Bir Ölüm

Vara Vara Vardık Bir Kara Taşa 1

*Vara vara vardık bir kara taşa
Yazılanlar gelir sağ olan başa (aman efendim)
Bizi hasret koyar kavim kardaşa
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm (aman efendim)*

*Nice sultanları tahtan indirir
Nicesinin gül benzini soldurur (aman efendim)
Niceleri dönmez yola gönderir
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm (aman efendim)*

*Karacaoğlan der ki kondum göçülmez
Acıdır ecel şerbeti içilmez
Üç derdim var birbirinden seçilmez (geçilmez)
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm (aman efendim)*

Karacaoğlan

Tablo 5.24. Gafil Gezme Şaşkın

Gafil Gezme Şaşkın 1

*Gafil gezme şaşkın bir gün ölürsün
Dünya kadar malın olsa ne fayda
Söyleyen dillerin söylemez olur
Bülbül gibi dilin olsa ne fayda*

*Sen söylersin söz içinde sözün var
Çalarsın çırparsın oğlun kızın var
Bu dünyada üç beş arşın bezin var
Tüm bedesten senin olsa ne fayda*

*Söylersin de sen sözünden şaşmazsın
Haramını helalini seçmezsın
Tükenir kepeğin su da içmezsın
Akan çaylar senin olsa ne fayda*

*Kul Himmet Üstadım gelse otursa
Hakk'ın kelamını dile getirse
Dünya benim deyi zapta geçirse
Karun kadar malın olsa ne fayda*

Aşık Hasan Hüseyin

Tablo 5.25. Sal Allah'ım Sal Sılama Varayım

Bir bülbülcük konmuş dağlar başına
Sal Allah'ım sal sılama varayım
Şahin yuva yapar kendi başına
Sal Allah'ım sal sılama varayım

Bizim evlerimiz dağdan ötedir
Hısım kavim bize ana atadır
Yad ellerde kalmak kula hatadır
Sal Allah'ım sal sılama varayım

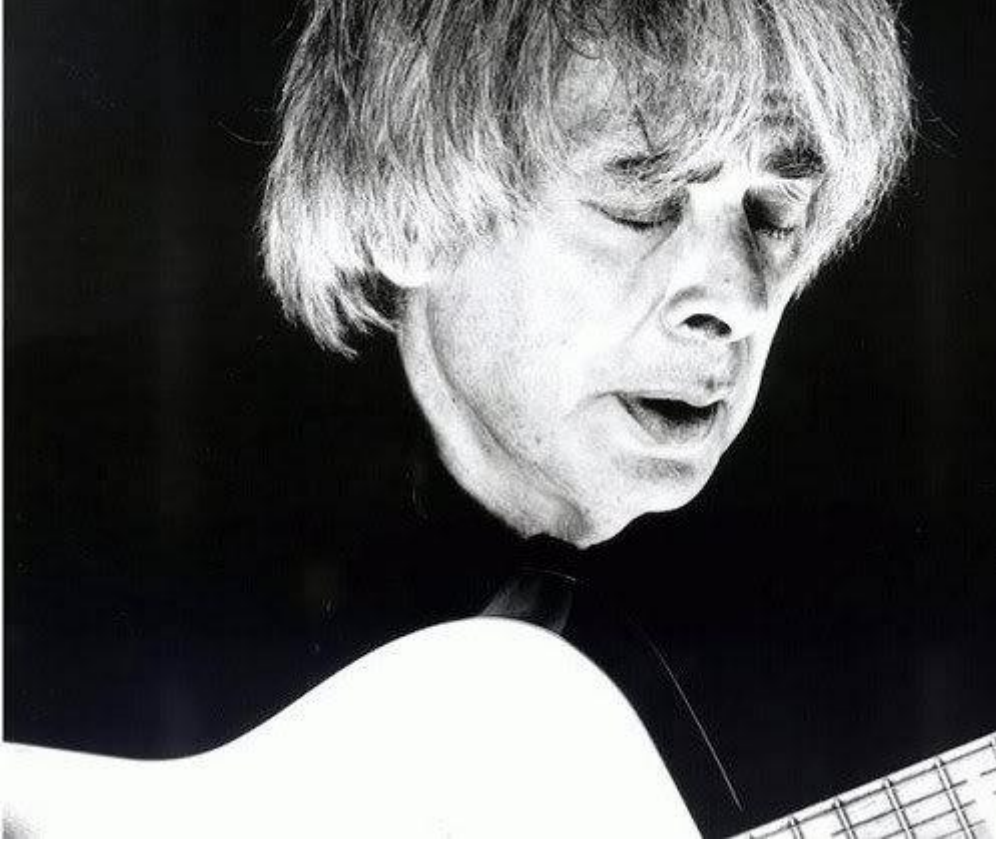
Ekili tarlalar nasıl basayım
Üzerine birkaç kurban keseyim
Bu iş Hak'tan geldi kime küseyim
Sal Allah'ım sal sılama varayım

Atlarımız yemin yedi silindi
İki kardeş karşı karşı, salındı
Ciğerciğim delik delik delindi
Sal Allah'ım sal sılama varayım

Pir Sultan Abdal'ım saki değildir
Tuz ekmek her aşık hakkı değildir
Bu dünya kimseye baki değildir
Sal Allah'ım sal sılama varayım

Pir Sultan Abdal

5.4.5. Fikret Kızılok (1946-2001)

Resim 5.5. Fikret Kızılok

Fikret Kızılok Anadolu-Rock sanatçısıdır ve Türk Halk ozanları geleneğinin yanı sıra Anadolu Müzik formlarına da eserlerinde sıkça yer vermiştir. Diğer Anadolu Pop-Rock sanatçılarından farklı olarak yoğun olarak belli bazı ozanların şiirlerine odaklanmamıştır. Aşık Veysel'den etkilenmiş, onun şiirlerine eserlerinde yer vermiş olsa da “sol ideoloji” görüşünü benimsemiş bir sanatçıdır. Aşağıdaki örneklerde Fikret Kızılok'un tekrar düzenleyerek yorumladığı farklı ozanlardan esinlenerek ortaya çıkmış bazı icraatları verilmiştir.

Tablo 5.26. Yeter Gayrı Yumma Gözün Kör Gibi (Kambur Felek Sanki Beni Kayırdı)

Kambur Felek Sanki Beni Kayırdı

*Kambur felek sanki beni kayırdı
Eşten dosttan nazlı yardan ayırdı
Gizli sırrım memlekete duyurdu
Sanki benim bir ettiğim var gibi*

*Kimine at vermiş eştirir gezer
Kimine aşk vermiş coşturur gezer
Kimine mal vermez koşturur gezer
Sanki bunu zengin etmek zor gibi*

*Bir kısmına yayla vermiş köy vermiş
Bir kısmına büyük büyük pay vermiş
Sevdiğine güzellikle boy vermiş
Al yanaklar şule verir nur gibi*

*Birinin akli yok deli divane
Bir kısmı muhtaçtır acı soğana
Bir kısmını zengin etmiş yan yana
Şimdi kendi saklanıyor sır gibi*

*Kimine saz vermiş çalar eğlenir
Kimi zevk içinde güler eğlenir
Veysel gözyaşların siler eğlenir
Yeter gayrı yumma gözüün kör gibi*

Aşık Veysel

Tablo 5.27. Güzel Ne Güzel Olmuşsun

Güzel Ne Güzel Olmuşsun

*Güzel ne güzel olmuşsun
Görülmeyi görülmeyi
Siyah zülfün tel tel olmuş
Örülmeyi örülmeyi*

*Bahçende gülün güllenmiş
Şeyda bülbülün dillenmiş
Koynunda memen kirlenmiş
Emilmeyi emilmeyi*

*Mendili yudum arıttım
Gülün dalında kuruttum
Adın neyidi unuttum
Sorulmayı sorulmayı*

*Sevirdim ardından yettim
Eğildim yüzünden öptüm
Adın neyidi unuttum
Çağırma çağırma*

*Benim yarım bana küsmüş
Zülfünü gerdana dökmüş
Muhabbeti benden kesmiş
Sevilmeyi sevilmeyi*

*Çağır Karacaoğlan çağır
Taş düştüğü yerde ağır
Uğır sevdiğinden soğur
Sarılmayı sarılmayı*

*Güzel ne güzel olmuşsun
Görülmeyi görülmeyi
Siyah zülfün halkalanmış
Örülmeyi örülmeyi*

*Bahçende gülün güllenmiş
Şeyda bülbülün dillenmiş
Koynunda memen kirlenmiş
Emilmeyi emilmeyi*

*Mendili yudum arıttım
Gülün dalında kuruttum
Adın ne idi unuttum
Sorulmayı sorulmayı*

*Sevirdim ardından yettim
Eğildim yüzünden öptüm
Adın bilirdim unuttum
Çağırma çağırma*

*Benim yarım bana küsmüş
Zülfünü gerdana dökmüş
Muhabbeti benden kesmiş
Sevilmeyi sevilmeyi*

*Çağır Karac'oğlan çağır
Taş düştüğü yerde ağır
Uğır sevdiğinden soğur
Sarılmayı sarılmayı*

Karacaoğlan

Tablo 5.28. Nerde Görsem Yan Yan Kaçar

Nerde Görsem Yan Yan Kaçar

*Nerde görsem yan yan kaçır
Bana bakar güler gider
Yanar kalbim ateş saçır
Kan ve keder dolar gider*

*Ceylan gibi iner göle
Hiç bir türlü girmez çöle
Ürgülenir gider yola
Yollar ninni çalar gider*

*Yar yoluna kurban olam
Dahi dolmadı mı çilem
Kirpikler ok kaşlar kalem
Bu sinemi deler gider*

*Gahi uslu gahi deli
Sunam senden ayrılalı
Garip halimi görmeli
Benzim sarı solar gider*

*Olma benden uzaklaşan
Avcıdır bize yaklaşan
Sevdiğinden ayrı düşen
Koyun gibi meler gider*

*Yağmur olsam yağa yağa
Terim gözyaşım toprağa
Veysel bağlanmış bir bağa
Gözyaşlarım siler gider*

Aşık Veysel

5.4.6. Grup Kızılırmak (1990-....)

Resim 5.6. Grup Kızılırmak

Geleneksel ve çağdaş müziği bir arada kullanan Grup Kızılırmak diğer şarkıcı ve gruplar gibi ozanlarımızdan çok fazla etkilenmişlerdir. Neredeyse tüm ozanlardan eserleri bulunan Kızılırmak, en fazla eseri Pir Sultan Abdal'dan vermiştir diyebiliriz. Devrimci ve protest karakterli bu grup eserlerini geleneksellikten uzaklaşmadan batıya yakın ve çok sesli seslendirmişlerdir. Repertuvar yelpazelerinde Dadaloğlu, Karacaoğlu, Yunus Emre, Pir Sultan Abdal gibi birçok ozan mevcuttur.

Tablo 5.29. Nasıl Yar Diyeyim

Nasıl Yar Diyeyim 2

*Nasıl yar diyeyim ben böyle yare
Mecnun edip çöle saldıktan sonra
Alemin bağına bülbüller konmuş
Nidem benim gülüm solduktan sonra*

*Karadır kaşların keman istemem
Şu gönlümden özge mihman istemem
Ölsem de derdime derman istemem
Ok vurup sinemi deldikten sonra*

*Coşkun çaylar gibi ağlamayan yar
Gönlünü gönlüme bağlamayan yar
Benim bu halime ağlamayan yar
Daha ağlamasın öldükten sonra*

*Pir Sultan Abdal'ım sürem bu yolu
İnsan-i kamilin olurum kulu
İster yağmur yağsın isterse dolu
Nidem ben ummana daldıktan sonra*

Pir Sultan Abdal

Tablo 5.30. Geldi Geçti Ömrüm Benim

Geldi Geçti Ömrüm Benim

*Geldi geçti ömrüm benim
Şol yel esip geçmiş gibi
Hele bana şöyle gelir
Bir göz açıp yummuş gibi*

*Miskin Ademoğulları
Ekinlere benzer gider
Kimi biter kimi yiter
Yere tohum saçmış gibi*

*Bu dünyada bir nesneye
Yanar içim göynüm özüüm
Yiğit iken ölenlere
Göğ ekini biçmiş gibi*

*Yunus Emre'm bu dünyada
İki kişi kalır derler
Meğer Hızır İlyas ola
Ab-ı hayat içmiş gibi*

*Geldi geçti ömrüm benim şol yel esip geçmiş gibi
Hele bana şöyle geldi bir göz açıp yummuş gibi*

*İşbu söze Hak tanıktır bu can gövdeye konuktur
Bir gün ola çıka gide kafesten kuş uçmuş gibi*

*Miskin adem oğlanını benzetmişler ekinciye
Kimi biter kimi yiter yere tohum saçmış gibi*

*Bir hastaya vardın ise bir içim su verdin ise
Yarın orda karşı gele Hak şarabın içmiş gibi*

*Bir miskini gördün ise bir eskice verdin ise
Yarın orda karşı gele Hak şarabın içmiş gibi*

*Yunus Emre bu dünyada iki kişi kalır derler
Meğer Hızır İlyas ola ab-ı hayat içmiş gibi*

Yunus Emre

Tablo 5.31. Bir Gün (Hasan Kaplani)

Bırak gam kederi yaralı gönlüm
Yüce dağdan duman çekilir bir gün
 apa vurulmadık bu topraklara
İlkbaharda tohum ekilir bir gün
İlkbaharda tohum ekilir bir gün
Ekilir bir gün

 apa vurulmadık bu topraklara
İlkbaharda tohum ekilir bir gün
İlkbaharda tohum ekilir bir gün
Ekilir bir gün

Unuttu dediđin dost seni anar
Alnının terini sofraya sunar
Sana kutsal gelen bin yıllık  ınar
Fiske vuruğuyla yıkılır bir gün
Fiske vuruğuyla yıkılır bir gün
Yıkılır bir gün

Sana kutsal gelen bin yıllık  ınar
Fiske vuruğuyla yıkılır bir gün
Fiske vuruğuyla yıkılır bir gün
Yıkılır bir gün

Meyveye d n đu r kuruyan dallar
Kaplani giyinir yeşıller allar
Gelir bayram günü çalar davullar
Ak ellere kına yakılır bir gün
Ak ellere kına yakılır bir gün
Yakılır bir gün

Gelir bayram günü çalar davullar
Ak ellere kına yakılır bir gün
Ak ellere kına yakılır bir gün
Yakılır bir gün

Tablo 5.32. Çıktım Yücesine Seyran Eyledim

Çıktım Yücesine Seyran Eyledim	
<i>Çıktım yücesine seyran eyledim Gönül eğlencesi küstü bulunmaz Dostlar bizden muhabbeti kaldırmış Hiçbir ikrarında ahdi bulunmaz</i> <i>Zülüflerin top top olmuş ciğalı Rakiplerin Hak' tan olsun zevali Bir günahkar oldum doğdum doğalı Günahkar kulun dostu bulunmaz</i> <i>Kanı benim ile lokma yiyenler Başı canı dost yoluna koyanlar Sen ölmeden ben ölüüm diyenler Dostlar da geriye kaçtı bulunmaz</i> <i>Yine kırçalandı (kırılardı) dağların başı Durmadan akıyor gözüümün yaşı Vefasız münaфіk naşıdır naşı (Vefasız elinden gitse bir kişi) Hakikat deminde desti bulunmaz</i> <i>Biz de gezer idik irfanda sazda Bile bulunurduk cemde niyazda Bize de gel oldu kanlı Sivas'ta Hızır Paşa bizi astı bulunmaz</i> <i>Pir Suttan Abdal'ım destim damende İsmim Koca Haydar neslim Yemen'de Garip başa bir hal gelse zamanda Orda her kişinin dostu bulunmaz</i>	<i>Çıktım yücesine seyran eyledim Gönül eğlencesi küstü bulunmaz Dostlar bizden muhabbeti kaldırmış Hiç bir ikrarından ahdi bulunmaz</i> <i>Zülüfleri top top olmuş ciğalı Rakiplerin Hak' tan olsun zevali Bir günahkar kulum doğdum doğalı Günahkar kulunun dostu bulunmaz</i> <i>Kanı benim ile lokma yiyenler Başı canı dost yoluna verenler Sen ölmeden ben ölüüm diyenler Dostlar da geriye kaçtı bulunmaz</i> <i>Yine kırçalandı dağların başı Durmadan akıyor gözüümün yaşı Vefasız ardından gitse bir kişi Hakikat ceminde desti bulunmaz</i> <i>Biz de gezer idik irfanda sazda Bizde bulunurduk cemde niyazda Bize de gel oldu kanlı Sivas'da Hızır Paşa bizi asdı bulunmaz</i> <i>Pir Suttan Abdal'ım destim damanda İsmim Koca Haydar neslim Yemen'de Garip başa bir hal gelse zamanda Orda her kişinin dostu bulunmaz</i> Pir Sultan Abdal

5.4.7. Grup Yorum (1985-....)

Resim 5.7. Grup Yorum

Marmara Üniversitesinde okuyan dört genç tarafından kurulan grup, “sol ideoloji” yanlısı olup eserlerinde yoğunlukla Pir Sultan Abdal’a yer vermişlerdir. Bu grup her ne kadar yeni sayılsa da bu çalışmada yer verilmesinin sebebi, 68 kuşağı gençlik hareketlerinin etkilerinin uzun sürmesi ve bu davayı devam ettirme özelliğinde olmalarıdır. 68 hareketinin kendisinde çok yarattığı şartlar ülkeye hakimdi. Bu hakimiyet 68 ve 70’lerde yaşanan protest eylemleri de tetikledi. Mahirlerin, Denizlerin önderlik ettiği başkaldırıları Avrupa’da gelişen olaylardan farklılık gösterir. Fakat bazı kaynaklarda bu mücadelelerin birbirine benzediği aktarılır fakat ne şartlar aynıdır ne de şartların temelinde yatan sorunlar aynıdır. Protest müzik emperyalizm karşısında gelişen her türlü tepkiyi kendisine konu edinir(Mahir, Deniz, İbo 2008: 119-120).

*Şahlar şahı divan açar
Divan gümbür gümbürlenir
Mert dayanır namert kaçar
Meydan gümbür gümbürlenir*

*Yiğit kendini öğende
Oklar menzili döğende
Şeşper kalkana değende
Kalkan gümbür gümbürlenir*

*Ok atılır kalesinden
Hak saklasın belasından
Köroğlu’nun narasından
Her yan gümbür gümbürlenir*

Köroğlu

Tablo 5.33. Mert Dayanır Namert Kaçar

Uyur İdik Uyardılar

*Uyur idik uyardılar
Diriye saydılar bizi
Koyun olduk ses anladık
Sürüye saydılar bizi*

*Sürülüp kasaba gittik
Kanarayı mesken ettik
Canı Hakk'a teslim ettik
Ölüye saydılar bizi*

*Pir defterine yazıldık
Hak divanına dizildik
Bal olduk şerbet ezildik
Doluya saydılar bizi*

*Halimizi hal eyledik
Yolumuzu yol eyledik
Her çiçekten bal eyledik
Arıya saydılar bizi*

*Pir Sultan'ım eydür şunda
Çok keramet var insanda
O cihanda bu cihanda
Ali'ye saydılar bizi*

Tablo 5.34. Uyur İdik Uyardılar

*Uyur idik uyardılar
Diriye saydılar bizi
Koyun olduk ses anladık
Sürüye saydılar bizi*

*Sürülüp kasaba gittik
Kanarada mekan tuttuk
Didar defterine yettik
Ölüye saydılar bizi*

*Halimizi hal eyledik
Yolumuzu yol eyledik
Her çiçekten bal eyledik
Arıya saydılar bizi*

*Aşk defterine yazıldık
Pir divanına dizildik
Bal olduk şerbet ezildik
Doluya saydılar bizi*

*Pir Sultan'ım Haydar şunda
Çok keramet var insanda
O cihanda bu cihanda
Ali'ye saydılar bizi*

Pir Sultan Abdal

Tablo 5.35. Kızıldere

Ölüm onları apansız yakalamadı
Ülkemizin uçsuz bucaksız sıra dağlarında ve ovalarında
Kentleri yoksul mahalelerinde, ve uğulduyan meydanlarında
Kuşatmalar altında ve barikartlar arkasından
Sömrüye zulme boyun eğmemenin onuruyla
Ölümün üstüne yürüdü onlar

Tereddüt etmediler yok
Biz buraya dönmeye değil ölmeye geldik diyerek
Türkülerle, marşlarla karşıladılar ölümü

Özgür ve eşit bir gelecek için
Canımızdan bir parça koparıncasına
En iyilerimizi verdik toprağa

Onlar yaratılan devrimci değerlerin
Onurun, erdemin, inancın simgeleri olarak
Yüreklerimizi dolduruyor, bilincimizi aydınlatıyor
Bizi kopmaz bağlarla bağlıyor devrime

Oy dere Kızıldere
Böyle akışın nere
Oy dere Kızıldere
Böyle akışın nere

Onlar biter mi sandın
Sana can vere vere oy oy oy oy oy
Onlar biter mi sandın
Sana can vere vere oy oy oy

Dere bizim evimiz
Suyu alın terimiz
Dere bizim evimiz
Suyu alın terimiz

Söyle nedendir dere
Vurulur gençlerimiz oy oy oy oy oy
Söyle nedendir dere
Vurulur gençlerimiz oy oy oy

Dere böyle durulmaz
Gence kurşun sıkılmaz
Dere böyle durulmaz
Gence kurşun sıkılmaz

Sanma faşist olandan
Bir gün hesap sorulmaz oy oy oy oy oy
Sanma faşist olandan
Bir gün hesap sorulmaz oy oy oy

Tablo 5.36. Ötme Bülbul

Ötme Bülbul

*Ötme bülbul ötme şen değil bağım
Dost senin derdinden ben yana yana
Tükendi fitilim eridi yağım
Dost senin derdinden ben yana yana*

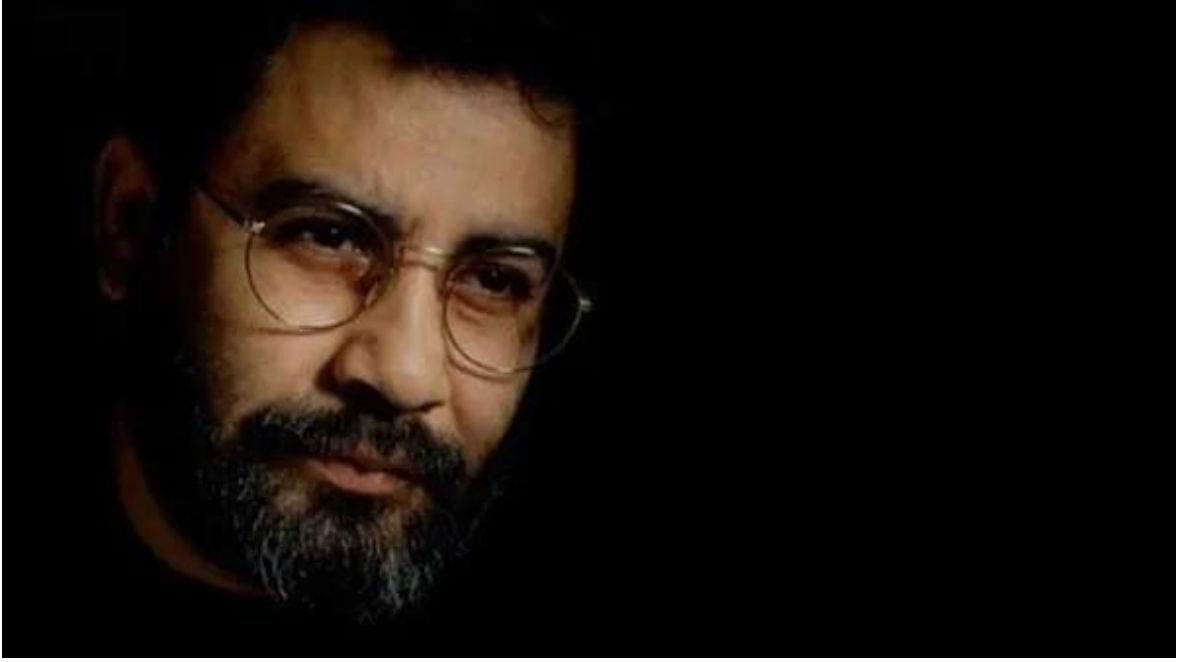
*Deryaya yönelmiş sellere döndüm
Vakitsiz açılan güllere döndüm
Ateşi kararmış küllere döndüm
Dost senin derdinden ben yana yana*

*Haberim duyarsın da peyikler ile
Yaramı sararsın şehitler ile
Kırk yıl dağda gezdim geyikler ile
Dost senin derdinden ben yana yana*

*Pir Sultan Abdal'ım doldum eksildim
Yemeden içmeden sudan kesildim
Zülfün kemendine kondum asıldım
(Hakk'ı pek sevdiğim için asıldım)
Dost senin derdinden ben yana yana*

Pir Sultan Abdal

5.4.8. Ahmet Kaya (1957-2000)

Resim 5.8. Ahmet Kaya

Ahmet Kaya, özgün eserler besteleme konusunda en çok performans göstermiş ve politik niteliği en yoğun olan eserleri vermiş sanatçılardan biridir. Eserlerinde Halk Müziği, Sanat Müziği, Arabesk müzik motiflerini iç içe kullanmıştır. Malatya kökenli olmasıyla Doğu motiflerine yatkınlığı olması ve eserlerinin atmosferinde bu ezgileri kullanması kaçınılmaz olmuştur. Ahmet Kaya büyük çoğunlukla hem bestelerinde hem de şarkı sözlerinde kendi özgün hünerlerini kullanarak kendi üretimlerini geliştirmiştir. Hali hazırda Geleneksel Halk ozanlarının zuhuru taşıyan bu isim sol görüşlü olup, az sayıdaki Halk ozanı şiiirleriyle icra ettiği eserler aşağıdaki örneklerde verilmiştir.

Tablo 5.37. Açılın Kapılar Şah'a Gidelim

Açılın Kapılar Şah'a Gidelim 1

*Hızır Paşa bizi berdar etmeden
Açılın kapılar Şah'a gidelim
Siyaset günleri gelip çatmadan
Açılın kapılar Şah'a gidelim*

*Bunda bilmeyeni bildirirler mi
Eli bağlı namaz kıldırırlar mı
Yoksa Şah diyeni öldürürler mi
Açılın kapılar Şah'a gidelim*

*Aslımız Muhammet kıyman cellatlar
Üstümüzde bite davacı otlar
Ölüm Allah emri ya eziyetler
Açılın kapılar Şah'a gidelim*

*Her nereye baksam yolum dumandır
Pirim bana küfür etse imandır
Zincir boynum sıktı halim yamandır
Açılın kapılar Şah'a gidelim*

*Sağlıklı mı ola dostun illeri
Karşıda görünen tozlu yolları
Şah'tan elçi gelmiş dem bülbülleri
Açılın kapılar Şah'a gidelim*

*Güzel Şah'ım çıktı m'ola köşküne
Can dayanmaz gayretine müşkine
Seni beni Yaradan'ın aşkına
Açılın kapılar Şah'a gidelim*

*Kapısı yok bacasından bakarım
Gözlerimden hasret yaşı dökerim
Şah'a giden bir bezirgan tutarım
Açılın kapılar Şah'a gidelim*

*Pir Sultan Abdal'ım güzel Şah canım
Ağlamaktır benim demim devranım
Arşta melek yerde çeşm-i efğanım
Açılın kapılar Şah'a gidelim*

Pir Sultan Abdal

Tablo 5.38. Gine Dertli Dertli, Turnalar Semahı

Gine Dertli Dertli (Turnalar Semahı) 1

*Gine dertli dertli iniliyorsun
Sarı turnam sinen yaralandı mı
Hiç el değmeden de iniliyorsun
Sarı turnam sinen parelendi mi*

*Yoksa sana yad düzen mi düzdüler
Perdelerin tel tel edip üzdüler
Tellerini sırmadan mı süzdüler
Sarı turnam sinen yaralandı mı*

*Bahar seli gibi akıp çağlama
Dertli ötüp yüreğimi dağlama
Üstadını buldurayım ağlama
Sarı turnam sinen yaralandı mı*

*Yas mı tuttun giyinmişsin karalar
Senin derdin açar bana yaralar
Esiri der nedir buna çareler
Sarı turnam sinen yaralandı mı*

*Turnam niçin ahvalimi bilmezsın
Bendeki yaralar türlü türlüdür
Öğüt versem öğüdümden almazsın
Bendeki yaralar türlü türlüdür*

*Uçup havalanma yellere karşı
Bülbül figan eder güllere karşı
Gel beni ağlatma ellere karşı
Bendeki yaralar türlü türlüdür*

*Pir Sultan Abdal'ım ben de böyleyim
Emir haktan geldi kime neyleyim
Derdim çoktur hangisini söyleyim
Bendeki yaralar türlü türlüdür*

Pir Sultan Abdal

Tablo 5.39. Gül Yüzlüm Gül Destim

Gül Yüzlüm Gül Destim

*Benim sevdalarım yeni filizlenir
Doymasa da toprak can can içinde
Şu kara günlerim yeni beyazlanır
Duymasa da toprak can can içinde*

*Gül yüzlüm gül destim
Pirim ben sana küstüm
İnan değil sana kastım
Cahille sohbeti kestim dost dost*

*Filizlerim kokar gül deste gibi
Bülbül figan eder sanki yasta gibi
Benim deli gönlüm gine hasta gibi
Artar eksilmiyor gam gam içinde*

*Gül yüzlüm gül destim
Pirim ben sana küstüm
İnan değil sana kastım
Cahille sohbeti kestim dost dost*

Hüseyin Karakuş

Tablo 5.40. Ben Beni

Ben Beni

*Seyyah oldum pazar pazar dolaştım
Bir tüccara satamadım ben beni
Kuzu gibi diyar diyar meleştim
Bir süriye katamadım ben beni*

*Hep günlerim geçti ah ile zarla
Nice Mansur oldum nice bin darda
Balık oldum gezdim çok dalgalarda
Derya oldum yutamadım ben beni*

*Dostlar beni çile ile yudular
Kırk yıl yandım daha çiğsin dediler
Ölçeğimi gram gram yediler
Bir gün olsun tartamadım ben beni*

*Yer bulamadan yaman dünyada kaldım
Çiçek oldum açtım geride soldum
Kıyamadan bana Mahzuni oldum
Bir türlü de atamadım ben beni*

Aşık Mahzuni Şerif

5.4.9. Zülfü Livaneli (1946-....)

Resim 5.9. Zülfü Livaneli

Eserlerinde söz ve ezgi ağırlığı bulunan Livaneli'nin Pop Müzik, Akdeniz Müziği ve Türk Halk Müziği etkileri görülmektedir. Şarkılarında sol tutumlu protest söylemlerin yanında ozanlık geleneğine bağlı sözler içerdiği için Özgün Müzik kategorisinde ele almak doğru olur. Diğer Özgün Müzik sanatçılarından ayrılan kısmı ise şarkılarında batı enstrümanları kullanması ve batı ezgileri ile özgün müziği harmanlamasıdır (Doğan ve Dönmez 2016).

Tablo 5.41. Döner Dönsün Ben Dönmezem

Döner Dönsün Ben Dönmezem

*Koyun beni Hak aşkına yanayım
Döner dönsün ben dönmezem yolumdan
Yolumdan dönüp mahrum mu kalayım
Döner dönsün ben dönmezem yolumdan*

*Benim pirim gayet ulu kişidir
Yediler ulusu Kırklar eşidir
On İki İmam'ın server başıdır
Döner dönsün ben dönmezem yolumdan*

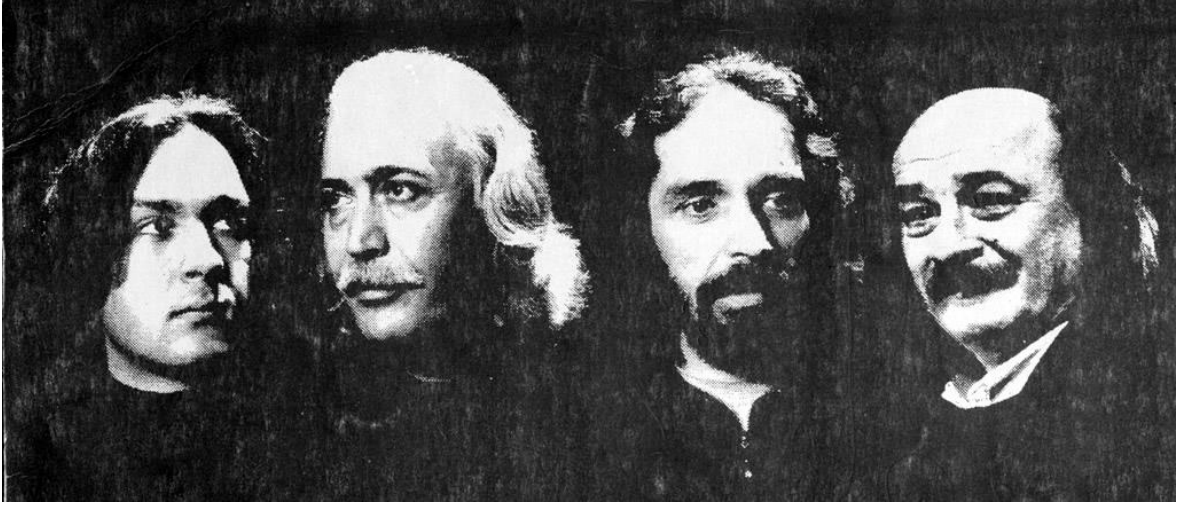
*Kadılar müftüler fetva yazarsa
İşte kemend işte boynum asarsa
İşte hançer işte kellem keserse
Döner dönsün ben dönmezem yolumdan*

*Ulu mahşer olur divan kurulur
Suçlu suçsuz gelir anda derilir
Piri olmayanlar anda bilinir
Döner dönsün ben dönmezem yolumdan*

*Pir Sultan'ım arşa çıkar ünümüz
O da bizim ulumuzdur pirimiz
Hakk'a teslim olsun garip canımız
Döner dönsün ben dönmezem yolumdan*

Pir Sultan Abdal

5.4.10. Moğollar (1967-1992)

Resim 5.10. Moğollar

Moğollar, Edip Akbayram ve Ersen ve Dadaşlar gibi özgün müzikten ziyade Anadolu Pop-Rock türünde örnekler vermiştir. Anadolu müziğine ve Türk halk ozanlık geleneğine eserlerinde sıkça yer vermişlerdir. Moğollar eski ozanların şiirlerinin yanı sıra çağdaş ozanların şiirlerini de eserlerinde barındırmışlardır. Aşağıdaki örnekler bu tarzda yazılmış bazı eserlerden verilmiştir.(Doğan ve Dönmez 2016).

Tablo 5.42. Altın Kafes İdi Benim Durağım

Altın Kafes İdi Benim Durağım

*Altın kafes idi benim durağım
Dost elinden yaralandı yüreğim
Evvel yakın idim şimdi ırağım
Felek beni nazlı yardan ayırdı*

*Dostumun yaylası çayır çimendi
Şu şirin dillerden ikrarın verdi
Yeminler eder de ayrılmam derdi
Felek beni nazlı yardan ayırdı*

*Kumaş olam arşın arşın yırtılam
Köle olam çarşılarda satılam
Vadem yetmedi ki ölem kurtulam
Felek beni nazlı yardan ayırdı*

*Der Karacaoğlan yanam alışam
Akam gidem şu sulara karışam
Yol başına gelmiş varam danışam
Felek beni nazlı yardan ayırdı*

Karacaoğlan

Tablo 5.43. Nem Kaldı

Nem Kaldı (Parsel Parsel Eylemişler)

*Parsel parsel eylemişler dünyayı
Bir dikili taştan gayrı nem kaldı
Dost köyünden ayağımı kestiler
Bir akılsız baştan gayrı nem kaldı*

*Nice sular gördüm umman çıktılar
Nice dertler gördüm derman çıktılar
Eski dostlar bize düşman çıktılar
Üç beş türlü puştan gayrı nem kaldı*

*Padişah değilim çeksem otursam
Saraylar kursam da asker yetürsem
Hediyem yoktur ki dosta götürsem
İki damla yaştan gayrı nem kaldı*

*Arsız diye diye arsız ettiler
Nursuz diye diye nursuz ettiler
Aç koydular bizi hırsız ettiler
Sermayede borçtan gayrı nem kaldı*

*Mahzuni Şerifim çıksam dağlara
Rast gelsem de avcı vurmuş meralı
Doldur tüfeğini beni yarala
Bir yaralı döşten gayrı nem kaldı*

Aşık Mahzuni Şerif

Tablo 5.44. Ah Yalan Dünya

Ah Yalan Dünya

*Hep sen mi ağladın hep sen mi yandın
Ben de gülemedim yalan dünyada
Sen beni gönlünce mutlu mu sandın
Ömrümü boş yere çalan dünyada*

*Ah yalan dünyada yalan dünyada
Yalandan yüzüme gülen dünyada*

*Sen ağladın canım ben ise yandım
Dünyayı gönlümce olacak sandım
Boş yere aldandım boşuna kandım
İrenği gözümden solan dünyada*

*Ah yalan dünyada yalan dünyada
Yalandan yüzüme gülen dünyada*

*Bilirim sevdiğim kusurun yoğdu
Sana karşı benim gayetten çoğdu
Felek bulut oldu üstüme yağdı
Yaşları gözüme dolan dünyada*

*Ah yalan dünyada yalan dünyada
Yalandan yüzüme gülen dünyada*

*Ne yemek ne içmek ne tadım kaldı
Garip bülbül gibi feryadım kaldı
Alamadım eyvah muradım kaldı
Ben gidip ellere kalan dünyada*

*Ah yalan dünyada yalan dünyada
Yalandan yüzüme gülen dünyada*

Neşet Ertay

Tablo 5.45. Katip Arzuhalim Yaz Yare Böyle

Kul Olayım Kalem Tutan Ellere 1

*Kul olayım kalem tutan ellere
Katip arzuhalim şaha böyle yaz
Şekerler ezeyim şirin dillere
Katip arzuhalim şaha böyle yaz
Güzelim ey güzelim ey güzellim ey*

*Allahın seversen katip böyle yaz
Dünü gün ol şaha eylerim niyaz
Umarım yıkılsın şu kanlı Sivas
Katip arzuhalim şaha böyle yaz
Güzelim ey güzelim ey güzellim ey*

*Sivas ellerinde zilim çalınır
Çamlı beller bölük bölük bölünür
Dosttan ayrılmışım bağırm delinir
Katip arzuhalim şaha böyle yaz
Güzelim ey güzelim ey güzellim ey*

*Münafığın her dediği oluyor
Gül benzimiz sararıp da soluyor
Gidi Mervan şad olup da gülüyor
Katip arzuhalim şaha böyle yaz
Güzelim ey güzelim ey güzellim ey*

*Pir Sultan Abdal'ım ey Hızır Paşa
Gör ki neler gelir sağ olan başa
Hasret koydun bizi kavim kardaşa
Katip arzuhalim şaha böyle yaz
Güzelim ey güzelim ey güzellim ey*

6. SONUÇ

Dünya’da unutulmaz yıl olarak tarihe geçen 68 kuşağı gençlik hareketleri, tüm dünya ülkelerinde çeşitli nedenlere dayanmış (başlarda benzer talepleri içerirken, daha sonra ülke durumuna göre şekillendi) ve sonuçlar doğurmuştur.

Dünya da cereyan eden olaylar silsilesinde en fazla etkilenen ülke olarak Türkiye’nin bu bağlamdaki yaşadığı süreç ve bu süreç sonunda yarattığı protest müzik günümüze kadar gelmekte ve devam etmektedir.

Türkiye’de meydana gelen gençlik hareketlerinin filizlerini, çalışmada da anlatıldığı gibi öğrenciler yeşertmiş olsalar da yine en fazla etkilenen ve elde edilmek isteneni kısmen başaramamış olanlar yine onlar olmuştur. Çağın gerisinde kalmışlığa itiraz eden, ülkenin yönetim biçiminden ve ülke liderlerinden rahatsız olan çağdaş gençlik, var olan düzenin yıkılması ve yerine herkes için özgür, adil, eşit bir yaşam standartları oluşması için birçok girişimde bulunmuş fakat bedelleri maalesef ağır ödemişlerdir.

Bu başkaldırı vesilesiyle ortaya çıkan din, dil, ırk, sosyal ve kültürel eşitsizlik ve ideoloji farklılıkları her geçen gün yanan ateşi alevlenmiş ve bu doğrultuda ülkenin her kesiminde ses getirmiştir.

Günümüzde de devam etmekte olan çatışmaların, fikir ayrılıklarının temeli ogünler de atılmış gibi görünse de, bu değişim arzusunun kökleri aslında II. Dünya savaşı sonrasında olmuştur.

Ülkemizde süre gelen ayrımları dile getiren şairlerin ve ozanların geniş kitlelere yayılmasını sağlayan 68 hareketleri birçok şarkıcı ve besteciye ilham olmuştur demek yanlış olmaz. Geleneksel halk müziğimizin yanı sıra Anadolu Pop, Anadolu Rock, Arabesk, Özgün müzik; yaşanan olaylar silsilesinden doğmuş ve batıdan öykünerek halka ses olmuştur.

Bu çalışmadan anlaşıldığı üzere; Protest müzik kendini yalnız hisseden, yaşamak istediği refah düzeyinden memnun olmayıp fakat eyleme geçemeyen, sağ-sol, alevi- sünni, zengin-fakir, hiçbir unsur gözetmeksizin; var olan düzene başkaldıran herkesin müziği olmuş bu anlamda geleneklere bağlı bir bütünleştirici unsur olduğunu da doğrulamıştır.

KAYNAKLAR

- Babuş, F. (2004). *68 Hareketinin Köy Eylemleri Devrim Havarileri*, FKF-DEV-GENÇ Ozan yayıncılık
- Birand, M. A. (2000). *12 Mart İhtilali'nin Gölgesinde Demokrasi*. İmge Kitabevi
- Bulut, F. (2011). *68 kuşağı gençlik olaylarının uluslararası boyutu ve Türkiye'de 68 kuşağına göre Atatürk ve Atatürkçülük anlayışı*. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 11(23), 123-149.
- Canbazoglu, C. (2009). *Kentin türküsü: Anadolu pop – rock*. Pan Yayınları.
- Çelenk, H. (1998). *Türkiye'de Gençlik Hareketleri ve İdamlar Açık Oturum; 68 Yargılıyor. 68'liler Birliği Vakfı Yayınları*.
- Çobanlı, C. (2008). *Mahir, Deniz, İbo anlatılan senin hikayendir*. Kalkedon Yayınları
- Dilmener, N. (2014). *Bak Bir Varmış Bir Yokmuş: Hafif Türk Pop Tarihi*. İletişim Yayınları
- Doğan, M. (2008). *Büyük Türkçe Sözlük*. Pınar Yayınları.
- Doğan, E. & Mustan Dönmez, B. (2016). *Türkiye'de 68 kuşağı dünya algısının popüler müziğe yansımaları*. İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, 2(1), 45-75.
- DUNAWAY, D.K. (2000). *ABD'de Politik İletişim Olarak Müzik. Popüler Müzik ve İletişim*, Çev. T. İblağ, Ed. J. Lull. Çiviyazıları Yayınevi.
- Eren, O. (2017). *Türkiye'de protest müzik alt alanı- Kardeş Türküler örmeği*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Feyizoğlu, T. (2005). *Deniz, bir isyancının izleri*. Ozan Yayıncılık.
- Güçyener, R. (2019). *Beat kuşağı ve müzik etkileşimi*. (Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Gündoğar, S. (2005). *Muhalif Müzik: Halk Şiirindeki Protesto Geleneğinden Günümüz Politik Şarkılarına*. Devin Yayıncılık.
- Höke, E. (1989). *1960'lardan 1980'e Gençlik ve Mücadelesi*. Simge Yayıncılık.
- Işık Dursun, Z. I. (2022). *68 hareketi ve Türkiye'de müzikal değişim: 1961-1980 yılları arasında popüler müzik*. (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaplan, A. (2008). *Kültürel Müzikoloji*. Bağlam Yayıncılık
- Kahyalıoğlu, O. (2003). *And Dağları'ndan Anadolu'ya 'Devrimci Müzik' Geleneği: Sıyrılıp Gelen Grup Yorum*. Nektaplar Yayıncılık.
- Kılınç, E. (2008). *İhtilal, İhtiras ve İdeal: 68 Kuşağı Hakkında*. Ötüken Yayınları.
- Kızılk, M. (2008). *Küresel İsyan 68*. Günizi Yayıncılık.

- Koca, M. (2018). *68 öğrenci olayları ve üniversitelerde politik şiddet*. Birey ve Toplum Dergisi, 8(15), 87-109.
- Kuçlu, E. (2020). *Kültürel bir meta olarak müzik: 90'lar sonrası pop müzik örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- MILLER, J. (2005). *Çöpteki Çiçekler*, (Çev. P. Sıral-G. Ç. Güven-B. C. Şekerciler), Agora Kitaplığı
- Rivera, G. R. (2013). *Biz Kübalılar: Küba'da Şiir, Müzik, Edebiyat, Tarih, Kültür, İnsan ve Direniş*, Çev. Ü. Şensoy. Kalkedon Yayıncılık
- Solmaz, M. (1996). *Türkiye'de Pop Müzik: Dünü ve Bugünüyle Bir İnfilak Masalı*. Pan Yayıncılık.
- Tireli, M. (2007). *Türkiye'de Grup Müziği: 1980'ler*. Arka Plan Müzik Yayınları
- Özdemir, N. (2012). *Batı müziğinin Türkiye'ye girişi ve etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Türküne, M. (2008). *Darbe Peşinde Koşan Bir Nesil: 68 Kuşağı*. Nesil Yayınları.
- Türkü Dostları, (2022 Kasım 15), <https://www.turkudostlari.net/>
- Yiğit, I. (2004). *Türkiye'de 1980 sonrası kültürel değişim ve popüler kültür inşası (popüler müzik örneğinde)*. (Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya
- Yurga, C. (2002). *20. Yüzyılda Türkiye'de Popüler Müzikler*. Pegem Yayıncılık